

جهانی شدن دانشگاه‌ها در ایران، تحول در برنامه درسی دانشگاهی

پژوهشگر: زهرا ارشدی

بسم الله الرحمن الرحيم

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

مجموعه گزارش‌های تخصصی آموزش عالی؛ شماره ۵

جهانی شدن دانشگاه‌ها در ایران؛ تحول در برنامه درسی دانشگاهی

پژوهشگر:

زهرارشیدی

تابستان ۱۳۹۷

نام گزارش: جهانی شدن دانشگاه‌ها در ایران؛ تحول در برنامه درسی دانشگاهی؛ شماره ۵
پژوهشگر: زهرا رشیدی
مدیر مسئول انتشارات: فریده جعفری
سال چاپ: ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰ نسخه
نشانی: خیابان نلسون ماندلا، خیابان گلغام، شماره ۷۰، صندوق پستی: ۴۱۵۹-۱۹۳۹۵
تلفن: ۱۸-۲۲۰۱۰۶۱۶، دورنگار: ۲۲۰۵۰۳۳۸
وبگاه: www.irphe.ir. پست الکترونیکی: institute@irphe.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکتیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای ناشر محفوظ است.
(نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این گزارش بر عهده پژوهشگر است.

فهرست مطالب

دیباجه	ج
چکیده	۱
بخش اول: مقدمه	۷
بخش دوم : روش شناسی	۱۳
بخش سوم: یافته‌ها	۱۷
تحلیل محتوای کیفی سرفصل‌های مصوب دروس عمومی	۲۰
تحلیل محتوا کیفی اسناد قانونی منتخب و مرتبط با مفهوم شهروند جهانی در	
آموزش عالی	۲۳
نظریه داده بنیاد	۳۳
ره آورد حاصل از پژوهش	۵۱
بخش چهارم: پیشنهادهای سیاستی	۵۵
منابع	۵۷

دیباچه

موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به مثابه نهادی علمی و تخصصی با رسالت دانش‌پژوهی در قلمرو آموزش عالی و رویکردی میان‌رشته‌ای، محور اصلی فعالیت‌های خود را به کارویژه‌های: ۱- تولید و ارتقاء دانش نظری و کاربردی در حوزه آموزش عالی ۲- انتقال و اشاعه دانش آموزش عالی به ذی‌نفعان در سطح خرد و کلان ۳- سیاست‌پژوهی و تحلیل سیاست‌های آموزش عالی قرار داده است. در این راستا به منظور پاسخگویی سریع، موسسه تدوین گزارشهای تخصصی که رویکردی چابک و کوتاه مدت است را در کنار انجام طرحهای پژوهشی به کار گرفته است.

مجموعه حاضر شامل گزارش‌های تخصصی آموزش عالی است و از نیمه دوم سال ۱۳۹۷ برای انتشار و بهره‌برداری ذی‌نفعان آماده شده است. گستره موضوعی این گزارش‌ها طیف وسیعی از چالش‌ها و دغدغه‌های کنونی در حوزه آموزش عالی نظیر: مدیریت و حکمرانی، توسعه کمی و کیفی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، منابع مالی و انسانی، بین‌المللی شدن و جذب دانشجویان خارجی، ارزیابی و تضمین کیفیت، مطالعات تطبیقی، تحلیل سیاست‌های آموزش عالی و ... می‌باشد. این گزارش‌ها سعی دارند ضمن تحلیل وضعیت موجود، راهکارهایی مفید و موثر در جهت بهبود نظام سیاستگذاری و برنامه‌ریزی آموزش عالی کشورمان در سطح خرد و کلان ارائه نمایند.

در پایان ضمن دعوت از همه متخصصان و صاحب‌نظران آموزش عالی به مشارکت در این برنامه پژوهشی، خواهشمند است نظرات و نقدهای ارزشمندتان را در خصوص هر یک از گزارش‌ها به این موسسه ارسال نمایند.

رضا منیعی

معاون پژوهشی موسسه

چکیده

نوشتار پیش‌رو در چهار بخش بررسی شده است.

بخش اول: مقدمه

طرح مفهوم شهروند جهانی انتظارات جدیدی را از آموزش بویژه آموزش عالی برای رفع نیازهای فردی و اجتماعی در زمینه‌های مختلف نمایان می‌سازد. در پاسخ به این پدیده، موسسات آموزش عالی در مأموریت خود، ارزیابی دوباره دارند تا بتوانند به این سوال پاسخ دهند که چگونه آنها می‌توانند فارغ‌التحصیلان‌شان را بهتر آماده کنند تا شهروند جهانی و حرفه‌ای در دنیای متغیر امروز باشند (کشاوری، ۱۳۹۰). هدف آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی کارآمد برای نیازهای جامعه‌ای که بازار کار، موسسات و نهادهایش روز به روز تحت تاثیر جریانات متحول کننده ناشی از جهانی شدن است؛ این امر درگرو، لحاظ کردن مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های لازم برای پاسخ دادن منطقی و مناسب به این الزامات است (حکیم زاده، ۱۳۸۹). در بین تمامی عناصر و خرده نظام‌های آموزش عالی، از برنامه های درسی به عنوان مهم‌ترین عنصر و به منزله قلب این نظام یاد می‌شود، زیرا نقش تعیین کننده و غیرقابل انکاری در راستای تحقق اهداف و رسالت‌های دانشگاه‌ها ایفا می‌کنند. اهداف اساسی برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها بر مبنای توجه به اهداف و رسالت‌های کلی آموزش عالی شامل حیطه‌های تخصصی، عمومی، پرورش و توسعه دانش، پرورش معلمان و مربیان می‌باشد (خاقانی زاده، فتحی، ۱۳۸۷). حیطه آموزش عمومی در آموزش عالی در کنار حیطه‌های تخصصی، پژوهشی و توسعه‌ی دانش از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ این حیطه مختص یک موضوع از دانش بشری و رشته‌های علمی نیست و مربوط به پرورش قابلیت‌های شخصی همچون خلاقیت و توانایی‌های فکری، انتقال میراث فرهنگی و ارزش‌ها و بررسی شهروندان متعهد و مسئول است. در تعریف می‌توان بخش عمومی برنامه‌ی درسی آموزش عالی را به عنوان بخش رسمی از آموزش دوره‌ی کارشناسی تلقی کرد که در کنار درس‌های تخصصی و اصلی به همه‌ی دانشجویان به طور مشترک ارائه می‌شود (عارفی و همکاران، ۱۳۸۸). لذا شناسایی زمینه‌های تربیت شهروند جهانی در برنامه درسی

دانشگاهی، برای پرورش چنین شهروندانی، یکی از عمده‌ترین اهداف نظام آموزشی کشورهای مختلف جهان را تشکیل می‌دهد. از این رو در پژوهش حاضر، پژوهشگر بر آن است، زمینه‌های لازم را برای بررسی و سپس پیشنهاد برنامه‌های پویا تر فراهم نمود تا دانشگاهها بتوانند جایگاه خود را در دنیای حاضر بعنوان مراکز و پایگاه‌های دانش و پژوهش وتوسعه، برای تربیت شهروند جهانی حفظ نمایند و بر اساس ماموریت خویش بتواند جامعه را به سمت پایداری سوق دهد.

بخش دوم : روش‌شناسی

در پژوهش حاضر روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد؛ الگوی اشتراوس کوربین استفاده شده است. این مطالعه از طریق چهار منبع (ادبیات و مبانی نظری، اسناد و مدارک، سرفصلهای دروس عمومی، نظرات صاحب‌نظران) در حوزه برنامه‌درسی صورت گرفت. ابزار مورد استفاده در قسمت اسناد و مدارک انتخابی (چشم انداز ۲۰ ساله ایران، نقشه جامع علمی کشور، سند برنامه ششم توسعه، قانون اهداف و وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سند تحول آموزش و پرورش) و سرفصلهای دروس عمومی تحلیل محتوای کیفی و در قسمت نظرات صاحب نظران با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته است. در مطالعه نظر صاحب‌نظران، با چارچوب نمونه گیری هدفمند با استفاده از تکنیک روش نمونه‌گزینی گلوله برفی، از جامعه آماری (متخصصان رشته برنامه‌ریزی درسی و زبندگان در موضوعات مرتبط (تکنولوژی آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، مدیریت آموزشی، فلسفه تعلیم و تربیت و مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی) دارای مدرک دکتری در رشته‌های فوق الذکر به عنوان اعضای هیات علمی دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی) ضمن استفاده از ابزار مصاحبه عمیق اکتشافی، از ۳۲ نفر مصاحبه به عمل آمد. تجزیه و تحلیل داده‌های این مدل بر چهار مرحله‌ی اساسی کدگذاری، تهیه خودنگاشت، نمونه‌گزینی نظری، رسم نمودار و یا ارائه مدل استوار است و در نهایت نظریه‌ای بر خاسته از داده‌ها درباره فلسفه تربیت شهروند جهانی و زمینه‌های رفتاری و اجتماعی آن توسعه یافته و قابل مقایسه با آرا و نظریات موجود در متون و منابع ارائه شد.

بخش سوم: یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری

این بخش به سه سوال پژوهش پاسخ می‌دهد:

۱. بازنمایی مفهوم شهروند جهانی در مبانی نظری و ادبیات مربوط به برنامه درسی دانشگاهی در ایران چگونه است؟

۲. بازنمایی مفهوم شهروند جهانی در اسناد مربوط به برنامه درسی دانشگاهی در ایران چگونه است؟

۳. مفهوم شهروند جهانی از منظر صاحب نظران این حوزه به چه معنا است؟

به منظور پاسخگویی به دو سوال نخست پژوهش، از تکنیک تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. پاسخ سوال اول، در واقع یافته‌های بدست آمده از مروری بر مبانی و پیشینه نظری حاصل از فصل دوم است که می‌توان با تاکید بیشتر به چهار عنصر (هویت، مشارکت، حقوق و تکالیف) اشاره کرد. برای پاسخ به سوال دوم، از روش تحلیل محتوای کیفی در دو سطح اسناد انتخابی و سرفصل‌های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، بهره‌گرفته شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش، سطح مطالب مرتبط با جهانی شدن از بعد کیفی، از درسی نسبت به درس دیگر از شدت و ضعف قابل توجهی برخوردار است. آنچه که مسلم است این که اکثر مطالب مرتبط با مولفه‌های جهانی شدن، مطالبی هستند که اغلب ارتباط غیر مستقیم به مولفه‌های جهانی شدن دارند و از وجوه ایجابی، سلبی و خنثی، می‌توان ادعا نمود که وجه خنثی بر سایر وجوه از سنگینی محسوسی برخوردار است. شمای بدست آمده پس از تحلیل محتوای کیفی اسناد و سرفصل‌های دروس عمومی نشان می‌دهد که، رویکرد موجود به تربیت شهروند جهانی در ایران تلفیقی از رویکردهای آموزش سیاسی، مدنی، انتقال فرهنگی و رویکرد نئولیبرال است. در بخش‌هایی از سرفصل‌های اسناد و دروس به مولفه‌هایی مانند عدالت، آزادی و امنیت، حقوق و روابط بین‌الملل و غیره اشاره شده که از جمله واژه‌های مبهم و بحث‌برانگیز هستند. تعریف این مولفه‌ها بویژه عدالت و آزادی و امنیت که مفاهیمی انتزاعی هستند، می‌تواند بسیار سلیقه‌ای بوده و از فردی به فرد دیگر تغییر کند. در حالی که از مهمترین وظایف برنامه درسی شفافیت و پرهیز از تکرار و رویکردهای متفاوت است. از یافته‌های اسناد چنین برمی‌آید که مفاهیم و مفروضات، که هریک

به یک «عنوانی» خوانده می‌شوند، با حفظ صورت به جامعه ایرانی وارد می‌شود که این ورود خود در اثر عوامل گوناگونی چون مناسبات علمی، ارتباطات اینترنتی، ماهواره‌ای و غیره اتفاق می‌افتد. اما این عناوین که در ایران تنها با حفظ صورت وارد شده‌اند، در جامعه ایرانی مفهوم جدیدی به خود می‌گیرند. یکی از نکات مهم و قابل توجه در تحلیل اسناد، عدم تمایز بین جهانی‌شدن و بین‌المللی‌شدن است. در حالی که که جهانی‌شدن زیرساختی برای بین‌المللی‌شدن است. بر اساس، اسناد بالادستی و چشم اندازهای مختلف در امر تعلیم و تربیت، آموزش باید شهروند جهانی با هویت اسلامی- ایرانی تربیت کند. در نهایت برای پاسخ به سوال سوم، یافته‌های پژوهش نشان دهنده ناکارآمدی و ضعف برنامه‌های موجود در تربیت شهروند جهانی است. این مسئله متأثر از برخی از شرایط علی نظیر ناکارآمدی محتوی و سرفصل‌های دروس، ضعف دیدگاهی موجود به تربیت شهروند جهانی، ضعف طراحان و برنامه‌ریزان درسی و ضعف استادان و بی‌کیفیتی تعاملات و همکاری‌های نامناسب میان دانشجویان است. همچنین، ضعف فرهنگ حاکم بر آموزش عالی، مسائل مربوط به ساختار سیاسی و ضعف برنامه‌درسی دانشگاهی از جمله عوامل زمینه‌ای موثر بر این ناکارآمدی است. نظام آموزشی، عوامل فرهنگی و اجتماعی شرط مداخله‌گری است که عدم تربیت شهروند جهانی از طریق برنامه‌درسی دانشگاهی را تشدید می‌کند. صاحب‌نظران حاضر در پژوهش بر این نظر هستند که شکل‌گیری مفهوم شهروند جهانی از طریق آموزش عالی بنا به دلایلی که از نظر گذشت و با توجه به استراتژی‌ها و راهبردهای موجود در آموزش عالی ایرانی، رخ نمی‌دهد. آن‌ها معتقدند از مهم‌ترین استراتژی‌های موجود که مانع وقوع این امر می‌شود، تمرکزگرایی، آموزش ناکارآمد، عدم بازنگری دروس مبتنی بر بازنگری رویکردها است. راهبردهای موجود پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و اقتصادی را به وجود می‌آورد که از مهم‌ترین آنها می‌توان به، عدم ترویج تفکر سیستماتیک و انتقادی (نقد آموزشگر به جای نقد آموزش...)، عدم تفکر پلورالیسم فرهنگی (کثرت گرایی)، فقدان آینده‌پژوهی و آموزش پایدار و عدم وجود بازارکار جهانی اشاره کرد.

بخش چهارم : پیشنهادها در سه بعد

(سیاست‌گذاری، ذی‌نفعان و برنامه درسی)

- تحول نقش نهادهای حکومتی در آموزش عالی از سکنداری به سوی تسهیل‌کنندگی و افزایش امکان خود سازماندهی در جایگاه ناظر و نماینده مردم.
- بازتعریف، تبیین و کاربست فلسفه آموزش و آموزش عالی بر مبنای تفاهم و خردجمعی جامعه علمی ایران و الگوی توسعه ملی مشخص
- درگیر کردن تمامی ذی‌نفعان مانند نهادهای مرتبط، سیاست‌گذاران و خبرگان آشنا با فرهنگ موجود و اعضای هیات علمی به منظور لحاظ کردن مفاهیم جهانی شدن در برنامه‌های درسی عمومی موجود
- بهبود هماهنگی میان ذینفعان مختلف در مسیر تمرکززدایی و گسترش ظرفیت‌سازی در سطوح استانی و محلی
- بازنگری کلی دروس عمومی در سه جهت اهداف، روش تدریس و ویژگی‌های فردی اساتید با تمرکز بر درک ضرورت آموزش دروس عمومی در اثربخشی تربیت شهروند جهانی
- ارتقاء جایگاه آموزه‌های فرهنگ قومی، ملی، دانش سیاسی و بین‌المللی، مهارت‌های اقتصادی و صلاحیت‌های فردی- اجتماعی، با تاکید بر روش آموزش آنها در سرفصل‌های برنامه درسی آموزش عالی کشور.

بخش اول: مقدمه

بر اساس رتبه‌بندی ارائه شده از سوی موسسه لگاتیوم^۱ در سال ۲۰۱۵، ایران، از نظر رتبه‌بندی کلی در بین ۱۴۲ کشور مورد بررسی، در جایگاه ۱۰۶ جهان قرار گرفته است. در این سال، کشور نروژ همانند سالیان پیش در جایگاه نخست جهان و کشور امارات متحده عربی با کسب رتبه ۳۰ در جایگاه نخست منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا قرار گرفته‌اند. وضعیت رتبه‌ای ایران در زمینه هر یک از شاخص‌های هشت‌گانه فوق در جدول زیر آورده شده است.

وضعیت رتبه‌ای ایران در شاخص‌های هشت‌گانه در سال ۲۰۱۵

ایران (۲۰۱۵)	
شاخص‌ها	رتبه در جهان
اقتصاد	۱۰۵
کارآفرینی و فرصت	۹۲
حکمرانی	۱۲۲
آموزش	۶۵
سلامت	۶۷
ایمنی و امنیت	۱۲۰
آزادی فردی	۱۳۱
سرمایه اجتماعی	۱۱۵
رتبه‌بندی کلی	۱۰۶

(منبع داده‌ها: سایت موسسه لگاتیوم)

همانطور که مشاهده می‌شود بهترین رتبه ایران در شاخص آموزش است. داده‌های فوق گویای این واقعیت است که موسسه لگاتیوم کشورهای مورد بررسی را از نظر پاسخ و خروجی آنها به چهار مجموعه کشورهای پایدار، نسبتاً پایدار،

نسبتاً ناپایدار و ناپایدار تقسیم می‌کند. ایران در زمره کشورهای با پاسخ و خروجی نسبتاً ناپایدار قرار می‌گیرد (لگانیوم، ۲۰۱۵). نقش دانشگاه‌ها در آموزش پایدار به دلیل: رویکرد نقادانه به پنداره‌ها و عملکردهایی که به ناپایداری کنونی انجامیده است؛ مفهوم سازی و تولید دانش و مهارت‌های نوین همسوبا پایداری؛ ترویج و انتشار دانش در حال تحول پایداری در میان جوامع؛ و سرانجام پرورش تفکر نقاد و آفرینش گرانه (خلاق) در میان دانش‌آموختگان خود که دروندادهای تمامی نهادهای آموزشی، اهمیت فزونی‌تری می‌یابد (جاودانی، منفرد، ۱۳۹۲: ۷۲۵) آموزش-عالی می‌بایست به سمت پایداری در حال حرکت باشد. آموزش هنگامی می‌تواند زمینه‌ساز پایداری باشد که مفاهیم، برنامه، رویکردها، سیاست، اقتصاد و تمامی بنیان‌ها و اهداف آموزش و آنچه را که به رفتار کنونی ما انجامیده است، مورد بازکاوی و بازاندیشی قرار داد (جاودانی، منفرد؛ ۱۳۹۲: ۷۲۴). در بین تمامی عناصر و خرده نظام‌های آموزش عالی، از برنامه‌های درسی به عنوان مهم‌ترین عنصر و به منزله قلب این نظام یاد می‌شود، زیرا نقش تعیین‌کننده و غیرقابل انکار در راستای تحقق اهداف و رسالت‌های دانشگاه‌ها ایفا می‌کنند. عدم توجه و بازبینی‌های دقیق و مداوم نسبت به برنامه‌های درسی می‌تواند یکی از دلایل عمده نارسایی آموزش در هر جامعه‌ای باشد به همین دلیل باید زمینه‌های لازم را برای بررسی و سپس ارائه برنامه‌های پویاتر فراهم نمود تا دانشگاه‌ها بتوانند جایگاه خود را در دنیای حاضر بعنوان مراکز و پایگاه‌های دانش و پژوهش و توسعه، برای تربیت شهروند جهانی حفظ نمایند. اهداف اساسی برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها بر مبنای توجه به اهداف و رسالت‌های کلی آموزش عالی شامل حیطه‌های، تخصصی، عمومی، پرورش و توسعه دانش، پرورش معلمان و مربیان می‌باشد (خاقانی زاده، فتاحی، ۱۳۸۷: ۱۱).

حیطه تخصصی: این حیطه تحت عنوان تربیت تخصصی یا پرورش نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز بخش‌های مختلف جامعه بیان می‌شود و از آنجا که این حیطه ویژه و تخصصی است در رشته‌های تحصیلی متفاوت است.

حیطه پرورش و توسعه دانش: این حیطه در راستای یکی از رسالت‌های مهم دانشگاه‌ها یعنی تولید و توسعه دانش بر مبنای انجام پژوهش توسط متخصصان مربوطه می‌باشد. لذا یکی از اهداف عمده برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها در کلیه

سطوح آن توجه به این حیطه و سازماندهی عناصر در این راستا و پرورش پژوهشگران شایسته در همه تخصص‌ها می‌باشد.

حیطه پرورش معلمان و مربیان: هر چند که این حیطه جزئی از حیطه اول به شمار می‌آید، لیکن بدلیل اهمیت نقش آن و در نتیجه مشخص‌تر ساختن جایگاه آن در برنامه‌های درسی دانشگاهی آن را به عنوان یک بعد مجزا مطرح می‌سازند.

حیطه آموزش عمومی: این حیطه مختص یک موضوع از دانش بشری و رشته‌های علمی نیست و مربوط به پرورش قابلیت‌های شخصی همچون خلاقیت و تواناییهای فکری، انتقال میراث فرهنگی و ارزشها و بررسی شهروندان متعهد و مسئول است (سدلک^۲، ۱۹۹۸: ۱۰۲).

حیطه آموزش عمومی در آموزش عالی در کنار حیطه‌های تخصصی، پژوهشی و توسعه‌ی دانش از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ خصوصا در دنیای کنونی که بیش از پیش نیاز به دانش آموختگان دارای اطلاعات و مهارت‌های عمومی، توانمند در دسترسی به اطلاعات، برقراری ارتباطات موثر، تجزیه و تحلیل مسائل و ارائه‌ی راه-حل‌ها، تفکر خلاق و شناسایی محیط ملی و بین‌المللی احساس می‌شود. در این پژوهش، حیطه‌ی برنامه‌ی درسی آموزش عمومی مورد بررسی قرار گرفته است. این حیطه شامل مولفه‌ها و اهدافی است که به یک رشته خاص علمی تعلق ندارند. گرچه ابعاد آن از حیطه‌های متفاوت دانش بشری شکل گرفته است، ولی همان طور که عبارت آموزش عمومی نشان می‌دهد، خاص فراگیران یک رشته‌ی خاص علمی نیست و برای همه دانشجویان در نظر گرفته شده است. در تعریف می‌توان بخش عمومی برنامه‌ی درسی آموزش عالی را به عنوان بخش رسمی از آموزش دوره‌ی کارشناسی تلقی کرد که در کنار درس‌های تخصصی و اصلی به همه‌ی دانشجویان به طور مشترک ارائه می‌شود (عارفی، قهرمانی، رضایی‌زاده؛ ۱۳۸۸: ۹۵). نگاهی گذرا به سابقه نظام آموزش عالی کشور و توجه به تحقیقات انجام شده در این زمینه، بیانگر این واقعیت است که آموخته‌های نظری و عملی حاصل از این

آموزش‌ها در جهت پرورش شهروندان جهانی با واقعیات موجود در خصوص شهروند جهانی کشورهای پیشرفته جهان تفاوت دارد. نظام آموزش عالی در سطوح بین‌المللی و ملی، با رویکرد تلفیقی در پی تحقق بخشیدن به استعدادهای بالقوه‌ی آدمی و کمک به رفع نیازمندیهای اجتماعی است. در تحقیقی (حمدی و همکاران، ۱۳۹۲) به ارزیابی عملکرد دانشگاه‌ها در بهبود آموزش شهروندی در کلان‌شهرهای کشور پرداختند. نتایج حاصل از اجرای تحقیق نشان می‌دهد: مولفه‌های استقلال شخصی، آگاهی از مسائل جهانی، تساوی جنسیت، تنوع و چند فرهنگی، دموکراسی، صلح و حل تضادها، ارزشهای شهری، ارزشهای اخلاقی، آگاهی از محیط زیست، هویت ملی و وطن پرستی، ارزش‌ها مربوط به کار و ارزشهای خانوادگی در رتبه اول تا دوازدهم قرار دارند. دانشگاه‌ها در ایجاد زمینه‌های استقلال شخصی، آگاهی از مسائل جهانی و تساوی جنسیت از مولفه‌های اصلی آموزش شهروندی بسیار عالی عمل کرده‌اند. اما در زمینه مولفه‌های آگاهی از محیط زیست، هویت ملی و وطن پرستی، ارزشهای مربوط به کار و ارزشهای خانوادگی بسیار ضعیف عمل نموده‌اند. از طرفی عارفی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی به بررسی ضرورت و راه کارهای بهبود برنامه‌ی درسی دروس عمومی دوره‌ی کارشناسی از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که وجود برنامه‌ی درسی عمومی آموزش عالی از دیدگاه دانشجویان و استادان ضروری است و راه کارهی موضوعی - محتوایی برای بهبود برنامه‌ی درسی عمومی آموزش عالی، از اولویت بیشتری برخوردارند. در عرصه بین‌المللی استونر^۳ و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی با نام شهروند جهانی کلیدی است برای امنیت سلامت جهانی و با تاکید بر نقش آموزش عالی به این نتایج رسیدند که اگر چه مسئولیت فردی بسیار سخت است اما به تنهایی موثر نیست. هر فرد باید خود را در جایگاه جهانی تصور کند تا به اهمیت سلامتی پی‌ببرد. یک شهروند جهانی کسی است که: الف) آگاه به مسائل جهانی باشد، ب) مسئولیت اجتماعی را بداند و ج) مسوول شهری باشد. گوردون^۴ (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان

3. Stoner

4. Gordon

«کلاس درس روابط بین‌المللی و یکپارچگی در برابر آموزش شهروند جهانی» انجام داده است که در این تحقیق دانشجویانی که خارج از کشور رفتند و هزینه‌های را برای تحصیل پرداخت کردند و ادعا دارند که برنامه درسی‌شان بر محور تربیت شهروند جهانی مطابق با هنجارها می‌باشد مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج حاکی از این است که در بسیاری از دانشکده‌هایی که روابط بین‌المللی دارند ما می‌توانیم مقدار بیشتری از بحث‌های دسته جمعی و گروهی که تجارب برون مرزی را اشاعه می‌دهند ایجاد کنیم و تا حدودی به اهداف یادگیری خاص تربیت شهروند جهانی نائل شویم. اسپاراپانی^۵ و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی که اینگونه آغاز می‌شود برنامه درسی جهانی چیست؟ فهم و مقایسه تدریس و یاددهی در کشورهای آمریکا، تایوان، هند و مکزیک را بررسی کرده‌اند به این نتایج دست یافته‌اند که: محققان معتقدند که تدریس و یاددهی فعالیت‌های پیچیده‌ای است که شامل مضامین و مفاهیم اجتماعی و فرهنگی است. فشارها و تضادهای اجتماعی با توجه به رقابت‌های بین‌المللی در حال افزایش است. این تحقیق یک بحث جهانی از بین الملل سازی در آموزش را از طریق مقایسه و تجزیه و تحلیل از مباحث آموزش رایج درباره دروس (ریاضیات، علوم و تکنولوژی) در ایالت متحده آمریکا، مکزیک، هند و تایوان را تشریح می‌سازد.

بخش دوم : روش شناسی

پژوهش حاضر با توجه به هدف از نوع پژوهشهای کاربردی و با توجه به نوع داده-های گردآوری شده، ماهیت و موضوع مورد مطالعه از رویکرد کیفی و از روش تحقیق نظریه داده بنیاد و تحلیل محتوای کیفی از نوع تماتیک بهره برده است. در ادامه هریک از روش های بکار رفته به اختصار توضیح داده می شود.

تحلیل محتوای کیفی از نوع تحلیل تماتیک

از آنجا که در همه‌ی شیوه‌های تحلیل داده‌های کیفی، تحلیل موضوعی یا تماتیک (در قالب طبقه بندی، شاخص‌بندی و سنخ‌بندی داده‌ها) از اهمیت زیادی برخوردار است، این نوع تحلیل از متعارف‌ترین و پرکاربردترین روش‌های تحلیل داده‌های کیفی است که در سایر رهیافت‌ها تحلیلی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. تحلیل موضوعی یا تماتیک ضمن این که خود یک روش مستقل تحلیلی است، می‌تواند در روش‌های تحلیلی دیگر نیز به کار رود. این نوع تحلیل مخصوصاً در نظریه‌ی زمینه‌ای از اهمیت زیادی برخوردار است. داده‌های مورد تحلیل در روش تماتیک یا موضوعی شامل داده‌های متنی، مصاحبه‌ها و داده‌های مشاهده‌ای متنی شده هستند. تحلیل تماتیک عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده‌ها با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند. این نوع تحلیل در وهله‌ی اول به دنبال الگویابی در داده‌هاست. زمانی که الگوی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت‌میی موضوعی از آن صورت گیرد. به عبارتی تم‌ها از داده‌ها نشات می‌گیرند (محمدپور، ۱۳۹۲: ۶۶).

تحلیل اسناد و سرفصل‌های دروس عمومی از تحلیل محتوای کیفی تماتیک استفاده شد. این روش مبتنی بر یافتن مفهوم در متون انتخابی و چگونگی تعریف و نمایش آن‌هاست. این تعاریف و بازنمایی گاه در نگاهی نخست قابل تمیز دادن نیست. از این رو تحلیل محتوای کیفی به عنوان ابزاری که به پژوهشگر کمک می‌کند تا بتواند با واکاوی مداوم متن، آن‌چه در لایه‌های مختلف آن در جریان است را به نمایش بگذارد.

تئوری داده بنیاد (نظریه زمینه‌ای)

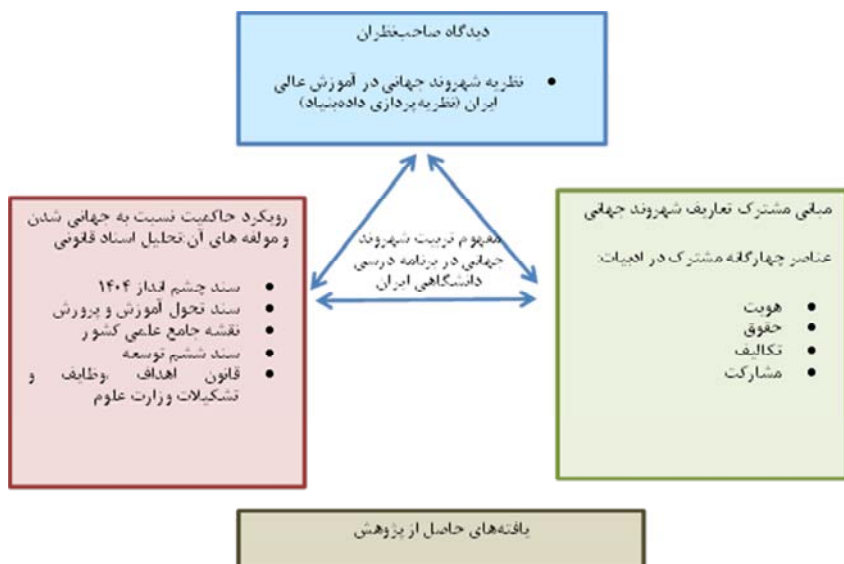
از روش نظریه زمینه‌ای برای فهم و تفسیر و تحلیل نظرساحب‌نظران استفاده شده است. در نظریه زمینه‌ای، گردآوری داده‌ها، تحلیل و نظریه نهایی با یکدیگر در ارتباط تنگاتنگ‌اند و پژوهشگر کار را با نظریه‌ای که از قبل در ذهن دارد شروع نمی‌کند، بلکه کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌هایی که گردآوری می‌کند، پدیدار شود (اشتراوس، کوربین ۲۰۱۳). استراوس و همکار، بعدی او کوربین که از سنت کیفی آمده بودند اشاره به این موضوع داشتند که، جی تی ام حتما لازم است به صورت سیستماتیک به کار گرفته شود، داده‌ها در چند مرحله کدگذاری بشوند و نتیجه نیز دست آخر در چارچوب یک مدل از پیش تعیین شده یکنواخت مرتب و بازنمایی شود. محقق باید روش و فن مشخصی برای تحلیل در پیش بگیرد و کدگذاری مرحله‌مندی را (باز، محوری و انتخابی به اجرا در بیاورد و حساب کار نهایی خود را در الگوی پارادایمی یکسانی ارائه کند. (فراسخواه، ۱۳۹۵) برای تعیین تعداد مشارکت‌کنندگان اگرچه از مفهوم اشباع یاتکرار (لینکن، گوبا، ۱۹۸۵) استفاده می‌شود، به دلیل تاثیر سایر عوامل تکیه صرف بر رسیدن به اشباع امکان دارد که همیشه با توجه به الزامات زمان و منابع عملی و واقع‌بینانه نباشد (سیدمن، ۲۰۰۶). بنابراین، برخی از روش‌شناسان درباره تعیین تعداد مشارکت‌کنندگان، در پژوهش کیفی توصیه‌هایی کرده‌اند (ماسون، ۲۰۱۰). با بررسی ۵۶۰ پایان‌نامه دکتری به این نتیجه رسید که متداول‌ترین تعداد در این پژوهش‌ها ۲۰ و ۳۰ مورد است. در مطالعه حاضر از ۳۲ صاحب‌نظر، با چارچوب نمونه‌گزینی هدفمند با استفاده از تکنیک روش نمونه‌گزینی گلوله برفی^۶، از جامعه آماری متخصصان رشته برنامه‌ریزی درسی و زبندگان در موضوعات مرتبط "تکنولوژی آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، مدیریت آموزشی، فلسفه تعلیم و تربیت و مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی دارای مدرک دکتری در رشته‌های فوق‌الذکر

۶. مستلزم استفاده از مطلعین یا مشارکت‌کنندگان اولیه برای شناسایی موارد اضافی است که ممکن است به تدریج در مطالعه به کار روند. این راهبرد نمونه‌گیری رهیافت مناسبی است برای یافتن مطلعین کلیدی پر اطلاعات که با ذکر سوال‌هایی چون: چه کسی دیگری در این مورد زیاد می‌داند؟ شما چه کسی پیشنهاد می‌کنید؟ از نمونه‌ای به نمونه‌کلیدی دیگری می‌توان دست یافت (برنز و گروف ۲۰۰۵، ۶)

به عنوان اعضای هیات علمی دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی شهر تهران به تعداد ۲۲ مرد و ۸ زن با میانگین سنی ۵۰٫۵ سال و دارای مرتبه علمی استادیار ۲۰، دانشیار ۹، استاد ۳ "ضمن استفاده از ابزار مصاحبه عمیق اکتشافی نیمه ساختمند، مصاحبه به عمل آمد. محور کلی سوالات مصاحبه " مفهوم شهروند جهانی از منظر آنها بویژه در حیطه برنامه درسی دانشگاهی در ایران "تمام مصاحبه ها به صورت کامل ضبط و سپس به صورت متنی پیاده شدند. تحلیل داده ها نیز بر اساس غوطه ور شدن در داده ها، دسته بندی، کدگذاری و مقایسه مداوم صورت گرفت. برای کدگذاری داده ها از مراحل سه گانه کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد. برای مشروعیت بخشی و صحت گذاری بر یافته ها و تحلیلها از معیارهای باورپذیری، انتقال پذیری، اطمینان پذیری و تصدیق پذیری لینکلن و کوبا استفاده شد. به منظور تضمین باورپذیری در مرحله کیفی از روش بازبینی اعضا استفاده شد. در این خصوص، تمام مضامین استخراجی و تفسیرهای صورت گرفته و معرف بودن تفاسیر و مضامین، در یک فرایند دوطرفه بین نگارندگان بازبینی شد. به منظور تضمین انتقال پذیری تلاش شد تا تمام جزئیات مربوط به مفاهیم و مضامین اصلی و فرعی و همچنین نمونه گزینی هدفمند و اقدامات صورت گرفته برای دستیابی به صاحب نظران و موانع پیش رو تشریح شود. در خصوص قابلیت اتکا و اطمینان به یافته های پژوهشی نیز تلاش شد تا با توجه به ادبیات و دیدگاههای مختلفی که در خصوص نمونه گزینی و تعداد مشارکت کنندگان وجود دارد، تعداد مشخصی از صاحب نظران برای مصاحبه به روش هدفمند و گلوله برفی انتخاب شوند.

بخش سوم: یافته‌ها

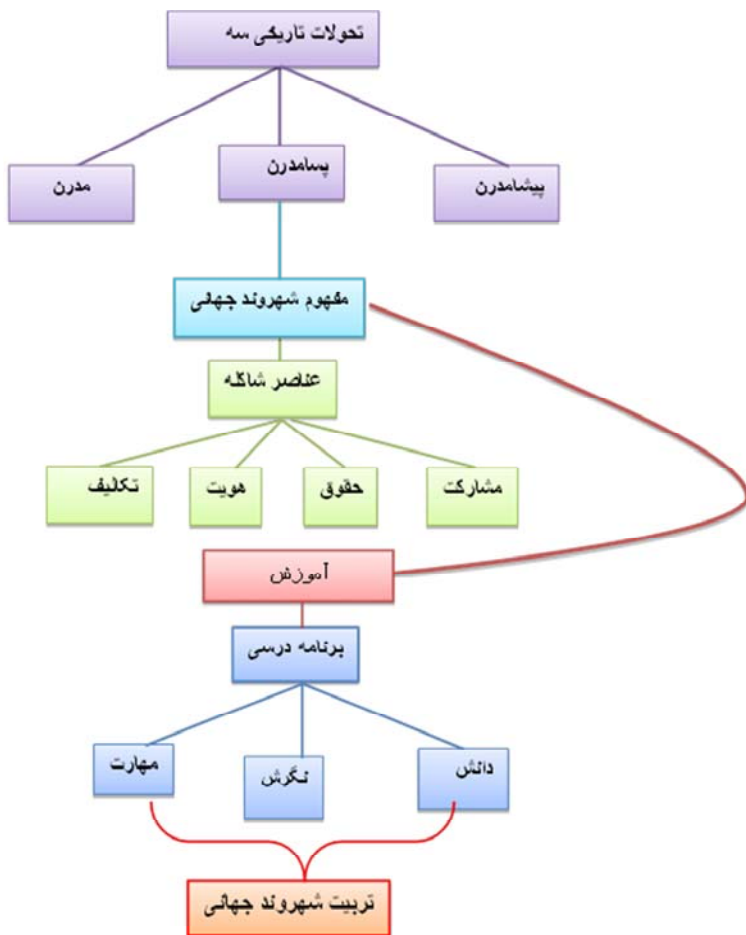
در گفتار حاضر به توصیف داده‌هایی می‌پردازیم که در این پژوهش با استفاده از روش مصاحبه (حضور و کتبی)، تحلیل اسناد و تحلیل محتوای کیفی به‌دست آمده‌اند تا بتوانند در کنار یکدیگر آن‌چه منجر به شکل‌گیری مفهوم شهروند جهانی در برنامه درسی دانشگاهی ایران شده است را توصیف نمایند.

به منظور پاسخگویی به دو سوال (بازنمایی مفهوم شهروند جهانی در مبانی نظری و ادبیات مربوط به برنامه درسی دانشگاهی چگونه است؟ و بازنمایی مفهوم شهروند جهانی در اسناد و سرفصل‌های دروس عمومی مربوط به برنامه درسی دانشگاهی چگونه است؟) از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده می‌کنیم.

پاسخ سوال اول، در واقع یافته‌های بدست آمده از مروری بر مبانی و پیشینه نظری حاصل است (جدول ۱) که می‌توان با تاکید بیشتر اشاره به این موضوع که مفهوم

شهروند جهانی در دوره پسامدرن شکل گرفت و چهار عنصر هویت، مشارکت، حقوق و تکالیف از عناصر شاکله مهم این مفهوم است (شکل ۱).

شکل ۱: پارنمایی مفهوم شهروند جهانی در مبانی نظری

جدول ۱: خلاصه یافته‌های بدست آمده از مروری بر میانی و پیشینه نظری پژوهش

اهداف برنامه درسی	ردیف مولفه	
شناخت پیامدهای توسعه پایدار	۱	۳
آشنایی با محیط زیست و منابع طبیعی و نحوه محافظت از آنها	۲	
آشنایی با روش‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات	۳	
آگاهی از مسائل ناشی از تنوع فرهنگی در ممالک دنیا	۴	
آگاهی از هویت و مسئولیت خود نسبت به افراد در جوامع محلی و بین‌المللی	۵	
درک درست از اتفاقات جهانی همگام با رشد مسائل (اجتماعی، فرهنگی، روانشناسی و سیاسی)	۶	
آشنایی با ویژگی‌های شهروند جهانی مسئولیت‌پذیری در خصوص آینده جهان از ابعاد مختلف توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر متعهد به برابری و عدالت اجتماعی توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و سلامت جویی متعهد به رشد و توسعه پایدار و حفظ محیط زیست مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران شناخت نظام‌های بین‌المللی دارای نگرش جهانی و دموکراتیک آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی	۷	نگرش
آگاهی نسبت به اهمیت موضوع صلح در جهان	۸	
پرورش قوه قضاوت صحیح و روحیه علمی در دانشجویان	۹	
تقویت درک زیبا شناختی نسبت به جهان	۱۰	
تقویت نگرش دموکراتیک در دانشجویان	۱۱	
فراهم نمودن بستر برای شرکت در بحث‌های مربوط به برابری، عدالت اجتماعی، حقوق بشر و مسائل اجتماعی	۱۲	
احساس درک هویت، عزت نفس و اعتماد به اینکه مردم می‌توانند در جهان تغییر ایجاد کنند	۱۳	
حساسیت و آگاهی به محیط‌های پیچیده انسانی و آمادگی برای سازگاری با سبک زندگی در جهان در حال تغییر	۱۴	
تقویت احساس کمک به ایجاد یک جامعه مبتنی بر عدالت و پایدار از سطوح محلی و جهانی	۱۵	مهارت
احترام و ارزش‌گذاری به تنوع زبان‌ها و فرهنگ‌های جهان	۱۶	
قابلیت تفکر در سطح جهانی و در نظر گرفتن مسائل از دیدگاه‌های مختلف (اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی)	۱۷	
توانایی برقراری ارتباط و همدردی با مردم در سطح محلی و جهانی	۱۸	
تقویت رهبری موثر، همکاری و مهارت کارگروهی	۱۹	
استفاده از راهبرد حل مساله در برخورد با چالش‌های زندگی	۲۰	
مهارت استفاده از فناوری اطلاعات و کاربری آن از سوی دانشجو	۲۱	
مهارت مقابله با هیجانات و استرس	۲۲	
مهارت استفاده از تفکر انتقادی	۲۳	
ارائه و استفاده از یک الگوی عملی و درست مصرف در همه زمینه‌ها	۲۴	

برای پاسخ به سوال دوم با توجه به اینکه نگاهی به اسناد مرتبط با آموزش عالی حکایت از آن دارد که بین‌المللی‌شدن آموزش عالی از اهداف مهم این اسناد است. در همین راستا توجه به کتابهای درسی دانشگاهی به عنوان یکی از ابزارهای مهم در نظام آموزش عالی می‌تواند راه را برای توسعه ساختارهای آموزشی کشور بر اساس اسناد فرادستی هموارتر کند. در این شرایط پرداختن به مفهوم شهروند جهانی و بازنمایی آن در اسناد و سرفصل‌های درسی مصوب به عنوان زیرساختی محسوب می‌شود که نیل به این هدف را ممکن می‌سازد. بر این اساس، در پژوهش حاضر از روش تحلیل محتوای کیفی از نوع تماتیک در دو سطح اسناد انتخابی و سر فصل‌های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، بهره‌گرفته شده است. جامعه مورد مطالعه شامل دو بخش است، بخشی از آن مربوط به سر فصل‌های دروس عمومی کارشناسی و بخش دیگر اسناد فرادستی و معین را شامل می‌شود که ۵ سند (چشم‌انداز ۲۰ ساله ایران، نقشه جامع علمی کشور، سند برنامه ششم توسعه، قانون اهداف و وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سند تحول آموزش و پرورش) به صورت نمونه هدفمند و با توجه به هدف پژوهش برای مطالعه انتخاب شده است.

تحلیل محتوای کیفی سرفصل‌های مصوب دروس عمومی

جهانی‌شدن، دارای مولفه‌ها و محورهای بنیادین مختلفی است اما با توجه به اولویت‌ها و نیازهای جهانی‌شدن و تلاش و ضرورت‌های موجود در این حوزه، در مجموع محورهایی که در این ارزیابی مطرح نظر بوده به طور کلی شامل موارد ذیل است، بدیهی است موارد ذکر شده مبتنی بر ادبیات پژوهش بوده و بر اساس نقشه‌ی مفهومی حاصل‌آمده از این ادبیات وسیع، طرح شده است. در واقع تلاش شده است تا سرفصل‌های مصوب بر اساس محورهای ارائه شده بررسی و چگونگی بازنمایی این محورها در سرفصل‌های مصوب به دقت تحلیل شوند (جدول ۲).

ویژگی‌های جهانی‌شدن (جدول ۱)

- مسئولیت‌پذیری و پذیرش تکالیف در خصوص آینده جهان از ابعاد مختلف

- توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط مؤثر
- متعهد به برابری و عدالت اجتماعی
- توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی
- متعهد به رشد و توسعه پایدار و حفظ محیط زیست
- مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون
- آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران
- شناخت نظام های بین‌المللی
- دارای نگرش جهانی و دموکراتیک
- آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری های نوین اطلاعاتی
- شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت
- یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن
- دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها
- دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی

جدول ۲: تحلیل محتوای کیفی سر فصل های دروس عمومی

ارزیابی سرفصل‌های مصوب دروس عمومی		
نام درس	سرفصل	ویژگی های شهروند جهانی
درس آیین زندگی (اخلاق کاربردی)		
۱	پذیرش موازین اخلاقی اسلامی درباره مسایل فردی و اجتماعی	متعهد به برابری و عدالت اجتماعی
۲	اخلاق کار و معیشت که اشاره به کار گروهی	کارگروهی
۳	اخلاق معاشرت که اشاره به اخلاق شهروندی و مسئولیت پذیری ..	مسئولیت‌پذیری
۴	اخلاق دوستی و رفاقت که اشاره به وظایف و حقوق دوستان در قبال یکدیگر...	آگاهی و احترام به ارزشها و حقوق دیگران
۵	اخلاق محیط زیست که اشاره به آداب تعامل انسان با محیط زیست و راه حل های اخلاقی مشکلات زیست محیطی	محیط زیست و توسعه پایدار
سرفصل درس حقوق اجتماعی و سیاسی در اسلام		
۱	عدالت	عدالت اجتماعی
۲	آزادی تفکر و عقیده	دموکراسی
۳	آزادی بیان و قلم	دموکراسی
۴	انتخاب شغل و مسکن	آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران

ارزیابی سرفصل‌های مصوب دروس عمومی		
نام درس	سرفصل	ویژگی های شهروند جهانی
۵	حق امنیت و عدالت اجتماعی	متعهد به برابری و عدالت اجتماعی
۶	حقوق و روابط بین الملل در اسلام	شناخت نظام های بین المللی
سرفصل درس آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران		
۱	حقوق	آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران
۲	آزادی های عمومی	دموکراسی
۳	سیاست خارجی	شناخت نظام های بین المللی
سرفصل درس انسان در اسلام		
۱	آزادی و مسئولیت انسان	دموکراسی و مسئولیت پذیری
سرفصل درس اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)		
۱	احزاب و گروه ها و مشارکت سیاسی	مشارکت در اجتماع در سطح محلی ، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون
۲	اصول و مبانی سیاست خارجی	شناخت نظام های بین المللی
۳	نظام بین الملل	شناخت نظام های بین المللی
۴	عدالت اجتماعی	متعهد به برابری و عدالت اجتماعی
سرفصل درس زبان خارجی		
درس زبان خارجی با هدف «کسب مهارت در خواندن و درک مفاهیم متون خارجی به منظور آماده ساختن دانشجو برای فرا گرفتن متون نیمه تخصصی» که دارای ۸ بند می باشد، ارائه شده است. همان گونه که جهانی شدن با گسترش زبان متعلق به گفتمان غالب همراه است، فراگیر شدن یک زبان متعلق به گفتمان غالب نیز به گسترش روند جهانی شدن در چارچوب خواسته ها و علائق صاحبان آن گفتمان ارتباط دارد و این همان پدیده ای است که امروزه به طور خاص در خصوص زبان انگلیسی یعنی زبانی که در اکثر قریب به اتفاق جوامع در حال یافتن جایگاهی برجسته می باشد، کاملاً مشهود است. با نگاهی به اسناد و برنامه های موجود جامعه ایران در می یابیم که این موضوع با وجود اهمیت و تناسب آن با نیازهای راهبردی جامعه ، کما کان مغفول مانده و نه تنها سیاست یا برنامه ای مجزا و کارآمد در این خصوص تهیه و تدوین نشده است (احمدی پور، ۱۳۸۷ و حدادنار افشان و یمینی، ۲۰۱۱ به نقل از آقا گل زاده و داوری)، بلکه اسناد فرادستی که به نحوی گذرا به مقوله زبان انگلیسی پرداخته‌اند نشان دهنده ضعف ها ، ناهماهنگی ها و تعارض های جدی است (کیانی و دیگران ، ۲۰۱۰ به نقل از آقا گل زاده و داوری).		
نکته:		
در کنار دروسی که تاکنون در حوزهی سرفصل‌های مصوب دروس عمومی از نظر گذشت، تعدادی از دروس عمومی هستند که مفهوم شهروند جهانی در آن‌ها دیده نشده است. زیرا به لحاظ محتوا و هدف با این مفهوم سروکاری ندارند. این دروس عبارتند از درس آشنایی با قرآن کریم ، روحانی قرآن کریم ، تنظیم خانواده، وصیت‌نامه امام، تربیت بدنی، فارسی، انقلاب اسلامی ایران، اندیشه اسلامی (۲)، فلسفه اخلاق، تاریخ صدر اسلام، تاریخ و فرهنگ و تمدن اسلامی، عرفان عملی در اسلام.		

تحلیل محتوا کیفی اسناد قانونی منتخب و مرتبط با مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی

همان‌طور که پیش از این بیان شد، از بین انواع اسناد مربوط به آموزش ۵ سند (چشم انداز ۲۰ ساله ایران، نقشه جامع علمی کشور، سند برنامه ششم توسعه، قانون اهداف و وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سند تحول آموزش و پرورش) انتخاب شدند که بیشترین ارتباط را با هدف پژوهش حاضر دارند.

نگاه به قوانین فوق می‌تواند این سوال را به ذهن متبادر سازد که این قوانین هم سطح نیستند به عنوان مثال سند چشم انداز یک قانون کلی و سایر قوانین در سطحی جزئی‌تر قرار می‌گیرند. اما واقعیت آن است که بافت آموزش عالی ایران از مجموع قوانین فوق تشکیل شده که در شکل کلان و خرد خود واقعیت‌های آن را شکل می‌دهند. از سوی دیگر نمی‌توان فضایی عقلایی را تصویر نمود که در آن سیاست خردو کلان و قوانینی که برای آنها تصویب می‌شود هریک سمت و سوی جداگانه ای داشته باشند. سیاست‌ها و قوانین خرد برای اجرایی کردن قوانین کلان طراحی شده و به تبع باید با آن‌ها هم سو و هم‌جهت باشند. بر اساس یافته‌های پژوهش، سطح مطالب مرتبط با جهانی شدن از بعد کیفی، از درسی نسبت به درس دیگر و از سندی نسبت به سند دیگر از شدت و ضعف قابل توجهی برخوردار است. آنچه که مسلم است این که اکثر مطالب مرتبط با مولفه‌های جهانی شدن، مطالبی هستند که اغلب ارتباط غیر مستقیم به مولفه‌های جهانی شدن دارند و از وجوه ایجابی، سلبی و خنثی، می‌توان ادعا نمود که وجه خنثی بر سایر وجوه از سنگینی محسوسی برخوردار است. شمای بدست آمده پس از تحلیل محتوای کیفی اسناد و سرفصل‌های دروس عمومی نشان می‌دهد که، رویکرد موجود به تربیت شهروند جهانی در ایران تلفیقی از رویکردهای آموزش سیاسی، مدنی، انتقال فرهنگی و رویکرد نئو لیبرال است. در بخش‌هایی از سرفصل‌های اسناد و دروس به مولفه‌های مانند عدالت، آزادی و امنیت، حقوق و روابط بین‌الملل و غیره اشاره شده که از جمله واژه‌های مبهم و بحث برانگیز هستند. تعریف این مولفه‌ها بویژه عدالت و آزادی و امنیت که مفاهیمی انتزاعی هستند، می‌تواند بسیار سلیقه‌ای بوده و از

فردی به فرد دیگر تغییر کند. در حالی که از مهمترین وظایف برنامه درسی شفافیت و پرهیز از تکثر و رویکردهای متفاوت است. از یافته‌های اسناد چنین برمی‌آید که مفاهیم و مفروضات، که هریک به یک «عنوانی» خوانده می‌شوند، با حفظ صورت به جامعه ایرانی وارد می‌شود که این ورود خود در اثر عوامل گوناگونی چون مناسبات علمی، ارتباطات اینترنتی، ماهواره‌ای و غیره اتفاق می‌افتد. اما این عناوین در ایران تنها با حفظ صورت وارد شده‌اند و در جامعه ایرانی مفهوم جدیدی به خود می‌گیرند. یکی از نکات مهم و قابل توجه در تحلیل اسناد، عدم تمایز بین جهانی شدن و بین‌المللی شدن است. در حالیکه که جهانی شدن زیر ساختی برای بین‌المللی شدن است. بر اساس، اسناد بالادستی و چشم‌اندازهای مختلف در امر تعلیم و تربیت آموزش باید شهروند جهانی با هویت اسلامی- ایرانی تربیت کند (جدول ۳).

جدول ۳: اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
سند چشم‌انداز ۱۴۰۴		
صفحه اول	ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌المللی جامعه‌ی ایرانی و در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت	■ شناخت نظام‌های بین‌المللی ■ هویت ملی و جهانی ■ توسعه یافتگی
صفحه اول	برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه‌ی اجتماعی در تولید ملی	■ آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری های نوین اطلاعاتی ■ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ■ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر
صفحه اول	امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت	■ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر ■ مشارکت در اجتماع در سطح محلی ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ■ دارای نگرش دموکراتیک
صفحه دوم	برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت	■ متعهد به رشد و توسعه پایدار و

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب	حفظ محیط زیست - متعهد به برابری و عدالت اجتماعی - توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی - یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن
صفحه دوم	فعال، مسئولیت‌پذیر، اینارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن	- دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها - یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن - دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی - مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون - توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر - مسئولیت‌پذیری در خصوص آینده جهان از ابعاد مختلف - متعهد به برابری و عدالت
صفحه دوم	دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل	- یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن - شناخت نظام‌های بین‌المللی - آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی
صفحه دوم	الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه‌ی کارآمد، جامعه‌ی اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی(ره)	- توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر - توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی - شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
		- یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن - دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه - دارای نگرش جهانی - آگاهی و احترام به دیگران
صفحه دوم	دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت	- دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی - دارای نگرش جهانی - شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت - دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها - یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن
نقشه جامع علمی کشور		
فصل اول ارزش ۷	علم و فناوری کمال آفرین، توانمند ساز، ثروت آفرین و هماهنگ با محیط زیست و سلامت معنوی و جسمی و روانی و اجتماعی آحاد جامعه	آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران
فصل اول ارزش ۹	تعامل فعال و الهام بخش با محیط جهانی و فرآیندهای توسعه علم و فناوری در جهان	دموکراسی
فصل اول ارزش ۱۰	اخلاق محوری، تقدم مصالح عمومی بر منافع فردی و گروهی، تقویت روحیه تعاون و مشارکت و مسئولیت پذیری آحاد جامعه علمی و نهادهای مرتبط با آن	شناخت نظام‌های بین‌المللی
فصل دوم سر فصل چشم انداز علم و فناوری در افق ۱۴۰۴	- توانا در تولید و توسعه علم، فناوری و نوآوری و به‌کارگیری دستاوردهای آن - پیش‌تاز در مرزهای دانش و فناوری با مرجعیت علمی در جهان	دموکراسی و مسئولیت پذیری
فصل دوم اهداف کلان نظام علم و فناوری	- استقرار جامعه دانش بنیان، عدالت محور و برخوردار از انسانهای شایسته، فرهیخته و نخبه برای احراز مرجعیت علمی در جهان؛ - تعمیق و گسترش آموزشهای عمومی و تخصصی همراه با تقویت اخلاق، آزاداندیشی و روحیه خلاقیت در آحاد جامعه، به‌ویژه	مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	نسل جوان؛ • گسترش همکاریهای علمی و فناوری با مراکز معتبر علمی بین المللی.	
۲-۳ فصل دوم اهداف بخشی نظام علم وفناوری و نوآوری کشور	۱. دستیابی به سطح مناسب دانش عمومی افراد جامعه و حذف بی سوادی؛ ۲. پوشش کامل دوره تحصیلات آموزش عمومی؛ ۴. دستیابی به سطح دانش و مهارت نیروی کار کشور متناسب با استانداردهای جهانی و در راستای پاسخگویی به نیازهای جامعه و بازار کار داخلی و بین المللی؛ ۵. کسب رتبه نخست در رتبه‌بندی دانشگاههای جهان اسلام و احراز آن	▪ شناخت نظام های بین المللی
۴-۲ کمیت‌های مطلوب اهم شاخص های کلان علم و فناوری کشور، با عنوان ۷. مشارکت بین المللی	• تعداد مقالات مشترک با کشورهای دیگر • تعداد پژوهش های بین المللی مشارکتی • تعداد حوزه های علمی جدیدالتأسیس کشور برای نخستین بار در دنیا • تعداد دانشمندان عضو برجسته و مؤثر در مدیریت مجامع بین المللی • تعداد سخنرانان مدعو و اعضای کمیته های علمی و راهبری همایش های معتبر بین المللی • تعداد مقالات بسیار پر استناد • تعداد دانشگاهها و مراکز پژوهشی که در رتبه بندی جهانی جزء ۱۰ درصد بهترین مراکز هستند • میزان جذب دانشجویان و متخصصان دیگر کشورها	▪ شناخت بین المللی نظام های
فصل چهارم راهبرد اول ۴-۱ (راهبردهای کلان توسعه علم و فناوری) راهبرد	• تعامل فعال و اثرگذار علمی و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان اسلام	▪ متعهد به برابری و عدالت اجتماعی

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
کلان ۹	راهبرد کلان ۹ • تعامل فعال و اثرگذار علمی و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان اسلام • توسعه زبان فارسی به عنوان یکی از زبان‌های علمی در سطح جهان؛ • توسعه و تقویت شبکه‌های مناسبات ملی و فراملی دانشمندان و پژوهشگران و همکاری بین‌المللی با اولویت کشورهای اسلامی و کشورهای فارسی‌زبان؛ • اصلاح سازوکارها و قوانین استخدام، ارتقای محققان و تخصیص مشوقها، بورسهای تحصیلی، فرصتهای مطالعاتی و پژوهانه‌ها برای افزایش همکاریهای بین‌المللی محققان؛ • همکاری فعال با جهان اسلام و ایفای نقش پیشگامی برای تولید معرفت علمی مورد نیاز تمدن نوین اسلامی • برنامه‌ریزی به منظور کسب رتبه اول علم و فناوری در منطقه و جهان اسلام.	
۴-۲ راهبردها و اقدامات ملی متناسب با راهبردهای کلان توسعه علم و فناوری در کشور		■ دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی ■ شناخت نظام‌های بین‌المللی ■ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ■ توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی ■ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر ■ مسئولیت‌پذیری درخصوص آینده جهان از ابعاد مختلف ■ دارای نگرش جهانی ■ آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی ■ دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها
سند تحول آموزش و پرورش		
مقدمه	• تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران همچون احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در بین ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان در گرو تربیت انسان‌های عالم، متقی و آزاده و خلاق است و این تعلیم و تربیت باید بتواند «حیات طیبه»، «جامعه‌ی عدل	■ متعهد به برابری و عدالت اجتماعی ■ دارای تفکر انتقادی، خلاقانه و عمل کردن مسئولانه در همه جنبه‌ها ■ شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت ■ دارای نگرش جهانی ■ یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	جهانی» و «تمدن اسلامی – ایرانی» را تحقق بخشید. در پرتو چنین سرمایه‌ی انسانی متعالی است که جامعه‌بشری آمادگی تحقق حکومت جهانی «انسان کامل» را پیدا می‌کند و در سایه‌ی چنین حکومتی ظرفیت و استعداد‌های بشری به شکوفایی و کمال خواهد رسید	
فصل دوم بیانیه ارزش‌ها	• سلامت جسمانی، نشاط و تقویت اراده • تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی هویت دانش‌آموزان برای تقویت روابط حق‌محور، عدالت‌گستر و مهرورزانه با همه انسان‌ها در سراسر جهان • منزلت علم نافع، هدایت‌گر و توانمندساز و مقام و جایگاه عالم و معلم • پرورش، ارتقا و تعمیق انواع و مراتب عقلانیت در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت • ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی • عدالت تربیتی در ابعاد کمی، همگانی و الزامی و عدالت کیفی با رعایت تفاوت‌های فردی، جنسیتی، فرهنگی و جغرافیایی • جایگاه و نقش تعلیم و تربیتی نهاد رسانه و فناوری‌های ارتباطی و بهره‌گیری هوشمندانه از آن و مواجهه فعال و آگاهانه جهت پیشگیری و کنترل آثار و پیامدهای نامطلوب آن • مسئولیت‌پذیری همه جانبه، مشارکت اجتماعی و داشتن روحیه جمعی و مهارت مورد نیاز جامعه • روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی و	▪ مسئولیت‌پذیری در خصوص آینده جهان از ابعاد مختلف ▪ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر ▪ متعهد به برابری و عدالت ▪ توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت‌جویی ▪ متعهد به رشد و توسعه پایدار و حفظ محیط زیست ▪ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ▪ آگاهی و احترام به ارزش‌ها، عقاید و حقوق دیگران ▪ شناخت نظام‌های بین‌المللی ▪ دارای نگرش جهانی و دموکراتیک ▪ آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی ▪ شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	هنری زمینه ساز کار مولد • آینده پژوهی و پایش تحولات موثر بر تعلیم و تربیت رسمی عمومی به منظور ایفای نقش فعال در مواجهه با چالش های پیش رو در عرصه های مختلف • جامعیت، یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت های تعلیم و تربیت.	
فصل سوم بیانیه ماموریت	• این نهاد ماموریت دارد با تاکید بر شایستگی های پایه ، زمینه دستیابی دانش آموزان در سنین لازم التعلیم طی ۱۲ پایه تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی ، اجتماعی و جهانی را بصورت نظامند ، همگانی ، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش فراهم سازد. انجام این مهم نقش زیر ساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد.	▪ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ▪ آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران ▪ متعهد به برابری و عدالت اجتماعی ▪ توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی
سیاست های کلی برنامه ششم توسعه		
سیاست علم و فناوری	• راهبرد توسعه تعاملات علمی بین المللی با کشورهای هدف در سایه • سیاست های توسعه همکاری های علمی و فنی با موسسات و مراکز بین المللی • توسعه هدفمند حضور بین المللی برای کسب کرسی های علمی بین المللی • نقش آفرینی و توسعه حضور بین المللی • کسب درآمد ارزی از فعالیت های حوزه علمی و فناوری • برای اجرایی شدن این سیاست ها راهکارهایی مانند اقدامات زیر در نظر گرفته شده است: • افزایش سهم ایران از اعتبارات پژوهشی نهادهای بین المللی و گسترش همکاری های پژوهشی با دانشگاه ها و مراکز پژوهشی خارج	▪ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر ▪ متعهد به برابری و عدالت اجتماعی ▪ توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی ▪ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ▪ آگاهی و احترام به ارزشها، عقاید و حقوق دیگران ▪ شناخت نظام های بین المللی ▪ دارای نگرش جهانی و دموکراتیک ▪ آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری های نوین اطلاعاتی ▪ دارای عزت نفس و هویت ملی و جهانی

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	• راه اندازی کانون تفکر مطالعات علم و فناوری • رشد تعداد کرسی‌های بین‌المللی اشغال شده توسط دانشمندان ایرانی • گسترش دیپلماسی علمی و ارتباطات بین‌المللی • اعطای تسهیلات یک سفر در سال برای دانشمندان برجسته ملی و بین‌المللی	
قانون اهداف ، وظایف و تشکیلات وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری		
ماده ۲۰ بند ب شماره ۱۴	• سلامت جسمانی ، نشاط و تقویت اراده • تکوین و تعالی جنبه های انسانی هویت دانش آموزان برای تقویت روابط حق محور، عدالت گستر و مهرورزان با همه انسان ها در سراسر جهان • منزلت علم نافع ، هدایت گر و توانمندساز و مقام و جایگاه عالم و معلم • پرورش، ارتقا و تعمیق انواع و مراتب عقلانیت در همه ساحت های تعلیم و تربیت • ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی • عدالت تربیتی در ابعاد کمی، همگانی و الزامی و عدالت کیفی با رعایت تفاوت های فردی ، جنسیتی، فرهنگی و جغرافیایی • جایگاه و نقش تعلیم و تربیتی نهاد رسانه و فناوری های ارتباطی و بهره گیری هوشمندانه از آن و مواجهه فعال و آگاهانه جهت پیشگیری و کنترل آثار و پیامدهای نامطلوب آن • مسئولیت پذیری همه جانبه، مشارکت اجتماعی و داشتن روحیه جمعی و مهارت مورد نیاز جامعه • روحیه کارآفرینی ، کسب شایستگی های عام حرفه ای و مهارتی و هنری	• مسئولیت پذیری در خصوص آینده جهان از ابعاد مختلف ▪ توانایی انجام کار گروهی و برقراری ارتباط موثر ▪ توانایی رفع تعارض و متعهد به صلح و مسالمت جویی ▪ متعهد به رشد و توسعه پایدار و حفظ محیط زیست ▪ مشارکت در اجتماع در سطح محلی، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ▪ آگاهی و احترام به ارزشها ، عقاید و حقوق دیگران ▪ شناخت نظام های بین المللی ▪ دارای نگرش جهانی و دموکراتیک ▪ آگاهی و توانایی به کارگیری فناوری- های نوین اطلاعاتی ▪ شناخت وابستگی متقابل و گرایش به تشکیل جامعه بشریت ▪ یادگیری برای شناختن، عمل کردن، زیستن و باهم زیستن

اسناد قانونی منتخب و مرتبط برای تحلیل مفهوم شهروند جهانی در آموزش عالی		
نام یا شماره ماده قانونی	متن ماده قانون	ویژگیهای شهروند جهانی
	زمینه ساز کار مولد • آینده پژوهی و پایش تحولات موثر بر تعلیم و تربیت رسمی عمومی به منظور ایفای نقش فعال در مواجهه با چالش های پیش رو در عرصه های مختلف • جامعیت، یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت های تعلیم و تربیت.	
ماده ۱	• این نهاد مأموریت دارد با تاکید بر شایستگی های پایه ، زمینه دستیابی دانش آموزان در سنین لازم التعلیم طی ۱۲ پایه تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را بصورت نظاممند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش فراهم سازد. انجام این مهم نقش زیر ساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد.	▪ مشارکت در اجتماع در سطح محلی ، ملی و جهانی و در ابعاد گوناگون ▪ احترام به دیگران ▪ متعهد به برابری و عدالت اجتماعی ▪ رفع تعارض و متعهد به صلح

بر اساس یافته‌های مهم این پژوهش (سطح مطالب مرتبط با جهانی شدن از بعد کیفی، از درسی نسبت به درس دیگر از شدت و ضعف قابل توجهی برخوردار است، رویکرد موجود به تربیت شهروند جهانی در ایران تلفیقی از رویکردهای آموزش سیاسی، مدنی، انتقال فرهنگی و رویکرد نئو لیبرال است، عدم تمایز بین جهانی شدن و بین المللی شدن، مولفه‌های مانند عدالت، آزادی و امنیت، حقوق و روابط بین الملل که از جمله واژه‌های مبهم و بحث برانگیز و انتزاعی که از فردی به فرد دیگر تغییر می‌کند (... نتیجه می‌شود که :

۱- متن و محتوای نظام آموزشی فعلی کشور، در خصوص محتوای کتب دروس عمومی دارای وجوه و ابعاد مثبت زیادی بوده و در خیلی از زمینه‌ها و عرصه‌ها از کارایی و کارآمدی بالایی از جمله در حوزه دانش و معارف عالیه الهی و بشری ؛ اخلاق و بینش اسلامی و انسانی برخوردار است که ثمرات و نتایج آن نیز ملموس بوده و مورد اذعان همگان نیز می باشد. اما با همه وجوه مثبتی

که دارد، به نظر می‌رسد خروجی و برآیند کلی این متون نسبت به مقوله جهانی شدن و مولفه‌های بنیادین آن در حدی که انتظارات جامعه را برآورده سازد نیست.

۲- شکاف بین اسناد بالا دستی، برنامه درسی و همین‌طور نهادهای آموزشی کشور در نسبت با نیازمندی کشور به سمت و سوی جهانی شدن علت و ریشه در کاستی‌های نظام آموزشی و در دل آن در برنامه درسی موجود دارد.

۳- سیاستگذاری‌ها، ماموریت‌ها و جهت‌گیری‌ها طرح‌ها و برنامه‌های کلان اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه‌ای نیز مبتنی بر واقعیت‌ها نیازها، الزامات، اقتضائات و امکانات آن جامعه تدوین و ترسیم می‌گردد و تردیدی نیست که غفلت یا نادیده انگاشتن هر یک و یا بخشی از این عرصه‌های مهم می‌تواند ضربات و آسیب‌های جبران‌ناپذیری را تحمیل آن جامعه نماید.

۴- از آنجا که جهانی شدن زیر ساخت بین‌المللی شدن، و این در اسناد بالادستی دیده نشده است. در نتیجه پیش نیازهای ورود به قلمرو بین‌المللی شدن بر مبنای اقدامات و مطالعات انجام شده را نیز می‌توان چنین برشمرد: افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی به گونه‌ای که، دست کم، قابل رقابت در عرصه منطقه‌ای باشد، تنوع‌بخشی^۷ به نهادهای آموزشی برای افزایش توان همگرایی ساختاری، لزوم برخورداری از انعطاف‌پذیری^۸ نظام ملی آموزش عالی.

نظریه داده بنیاد

در این بخش اطلاعات حاصل از مصاحبه با صاحب‌نظران که تخصص در رشته برنامه‌ریزی درسی و زبدگان در موضوعات مرتبط (تکنولوژی آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، مدیریت آموزشی، فلسفه تعلیم و تربیت و مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی) با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا در نظریه داده بنیاد در سه مرحله تجزیه و تحلیل شد. به طور کلی از تحلیل داده‌های کیفی پژوهش

7. Diversification

8. Felexibility

۱۲۷ کد باز و ۲۴ کد محوری که در قالب جدول ۴ ارائه شد.

جدول ۴: نتایج تحلیل محتوای مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
عوامل سازمانی (علی)	ناکارآمدی محتوی و سرفصل‌های دروس	- بی‌کیفیتی محتوای دروس و آموزش‌ها - بازنگری نامناسب محتوای دروس عمومی - مساله محور نبودن محتوای دروس - بی‌کیفیتی کلاس‌های آموزشی
	طراحان و برنامه‌ریزان درسی	- به روز نبودن دانش تخصصی - گسستگی ارتباط با سایر ذینفعان نظام آموزش عالی - عدم اطلاع از دانش روز، تجارب و تحولات جهانی - حضور طراحان غیر متخصص و سیاسی - سلیقه‌ای عمل کردن طراحان و برنامه‌ریزان - وعدم آشنایی با ضعف فرهنگی
عوامل فردی (علی)	ضعف دیدگاهی موجود به تربیت شهروند جهانی	- دیدگاه ساختاری و متمرکز - دیدگاه آموزشی بیشتر تجویزی - هویت اسلامی- ایرانی - دیدگاه رشته‌ای و جزنگر - دیدگاه نظام سرمایه داری
	استاد	- عدم تسلط به زبان دیگر و اینترنت - نا آشنایی با سبک‌های تدریس و نحوه تدریس - پایین بودن استانداردهای حرفه‌ای استاد - توانمندی کم استاد (به روز نبودن استاد) - آگاهی بسیار کم استاد از دانش فراشناخت
شرایط زمینه‌ای (مدیریت و سیاست)	دانشجو	- نهادینه نشدن احترام به فرهنگ‌های بین فردی - پایین بودن روحیه مطالب‌گری - بالا رفتن روحیه فرهنگ مدرک‌گرایی و عدم توجه به محتوای و سرفصل‌های ارائه شده
	فلسفه آموزش عالی	- کارکرد آموزش عالی - متولی ایجاد شغل نبودن - توانمندی استعداد‌های پایه
	ضعف برنامه درسی دانشگاهی	- عدم وجود برنامه‌ی ثابت و مدون - فقدان تکرار و تنوع

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
گذاری)		- هم راستا نبودن برنامه های درسی با هم و با سیاست های کلان - فقدان برنامه درسی برای آموزش زبان - متمرکز بودن برنامه درسی - عرضه محور بودن و فقدان مساله مداری
	مدیریت آموزش عالی	- تعدد اسناد بالادستی و عدم یکپارچگی - عدم مشارکت تمامی ذینفعان - حضور مدیران سیاسی و غیر مرتبط - تعدد مراکز تصمیم گیری
	ضعف ساختار سیاسی	- هم راستا نبودن(سیاست گذار و برنامه ریزی درسی) - تمرکزگرایی - نقض قوانین فرادستی - عدم وضوح سیاست‌گذاری‌ها - رویکرد حاکمیت - تئوری دسیسه و سوظن نهادینه(ترس از بیگانه)
	موقعیت جغرافیایی	- همسایگان - ناپایداری - منابع محدود و پایان پذیر
عوامل محیطی (مداخله گر)	ضعف فرهنگ حاکم بر آموزش عالی	- فقدان پذیرش تنوع در فرهنگ آموزش عالی - عدم تحمل روابط بین فرهنگی - عدم شناخت فرهنگ ها در سطح ملی و جهانی
	عوامل فرهنگی ، اجتماعی	- تک بعدی و بسته بودن سیستم آموزشی - ایدئولوگ بودن برنامه درسی - ایدئولوگ جامعه و محیط سیاسی - فرهنگ دانشگاهی
	عوامل آموزشی	- آموزش معطوف به گذشته - آموزش توصیفی - آموزش معطوف به وضع موجود - آموزش رسمی - عدم انطباق برنامه درسی با ماموریت های آموزش عالی - عدم انطباق اهداف آموزش عمومی با سرفصل های ارائه شده
	مفهوم شهروند جهانی	- شهروند زمینی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
	برنامه درسی	
	عدم بازنگری دروس مبثنی بر بازنگری رویکردها	- رویکرد جزنگر و رشته ای - رویکرد ابزارگرایانه - رویکرد تملک گرایی - رویکرد نئولیبرالیسم
	کاستی در سیستم سازی	- کاستی در سهیم شدن(تعامل ، تساهل ، تحمل) - کاستی در کار جمعی - کاستی در روحیه تعاون - کاستی در مشارکت ذینفعان
	مراجع متعدد در تصمیم گیری	- کاستی درپیش بینی مسائل - کاستی در ارزیابی مناسب - کاستی در تصمیم گیری مناسب
پیامد	اجتماعی	- عدم مشارکت با دیگران - عدم ترویج تفکر سیستماتیک و انتقادی - عدم توانایی به کارگیری مهارت های چند بعدی شهروندی - عدم احترام نسبت به ارزش های انسانی
	فرهنگی	- عدم تفکر پلورالیسم فرهنگی - عدم فرهنگ تاب آوری - عدم مدیریت فرهنگی - عدم بازنگری تجربه های فرهنگی - عدم آشنایی با انواع حقوقی که در فرهنگ
	آموزشی	- عدم آموزش جهانی - فقدان آینده پژوهی - عدم توجه به یادگیری مداوم - عدم آموزش پایدار
	اقتصادی	- عدم تجارت آزاد - عدم بین المللی شدن سرمایه - عدم بازار کار جهانی

شرایط علّی

علل و موجبات اصلی که پدیده‌ی مورد اکتشاف (شهروند جهانی) از آن‌ها ناشی می‌شود (فراستخواه، ۱۳۹۵).

از جمله شرایط علّی تاثیرگذار بر فرایند تربیت شهروند جهانی از طریق برنامه‌های درسی دانشگاهی ناکارآمدی محتوی و سرفصل‌های دروس، ضعف طراحان و برنامه‌ریزان درسی، ضعف دیدگاهی موجود به تربیت شهروند جهانی، ضعف استاد و دانشجویان است.

نشده و منطبق با نیازهای درگیر فرد و جامعه نیست ما باید به سمت تغییر محتوا و تغییر برنامه درسی همگام با تغییر رویکرد رشته ای جزنگر به میان رشته ای کل نگر برویم "صاحب‌نظر دیگری اشاره به این موضوع داشت که"^۹ به نظر بنده اینکه دروس عمومی نباید باشد منتفی است، این دروس باید در سه جهت مورد بازنگری قرار گیرد. ۱- اهداف دروس عمومی باید از ابتدا دنبال شود و بر اساس اهداف جدید برنامه درسی بازنگری شود. ۲- روش تدریس متنوع برای آن در نظر گرفته شود تا کارآمد شود. ۳- اساتید ماهر برای تدریس این دروس به کار گرفته شود.

در زمینه ضعف طراحان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی، صاحب‌نظران اشاره به، سلیقه ای عمل کردن طراحان و برنامه‌ریزان وعدم آشنایی با ضعف فرهنگی، به روز نبودن دانش تخصصی، تجارب و تحولات جهانی، گستگی ارتباط با سایر ذینفعان آموزش عالی

صاحب‌نظری^{۱۰} در این باره چنین بیان داشت که "کسی برنامه درسی طراحی و بنویسد که به ضعف فرهنگی ما آگاه باشد و با آن علمی که به ضعف ما دارد برنامه‌ای را تهیه کند که اول انگاره‌های ما تغییر کند و طبیعتاً وقتی انگاره تغییر کند اتفاق‌های بهتری می‌افتد" صاحب‌نظری^{۱۱} اشاره به این موضوع داشت که "نباید

۹. صاحب نظر شماره ۸

۱۰. صاحب‌نظر شماره ۲

۱۱. صاحب‌نظر شماره ۲۱

تصور نمود که برنامه ریزی درسی در دانشگاه‌ها تنها با تکیه بر تخصص استادان در رشته مربوطه عملی است یا امری است که بتوان آن را سلیقه ای شخصی یا به تصادف و اتفاق واگذار نمود" همچنین بیان کرد "برای جلوگیری از سلیقه‌ای شدن امر برنامه ریزی دست گروه‌های آموزشی را باز گذاشت و نباید موجب گردد استادان دانشگاه‌ها از مشارکت در این امر عقب نشینی نمایند"

در زمینه ضعف دیدگاهی موجود به تربیت شهروند جهانی صاحب‌نظران اشاره به، دیدگاه(رشته‌ای، جزنگر، متمرکز، تجویزی، سرمایه‌داری)

صاحب‌نظری^{۱۲} اشاره به این موضوع داشت "برنامه درسی بعنوان یک بسته آموزشی که یکسری مهارت‌های را در آن گنجانده و می‌خواهد آنها منتقل کند وقتی بحث یادگیری را می‌خواهید بسته ، بسته کنی این اساسا با دنیای امروز مغایر و خیلی کارآمد نیست. بویژه که برنامه های درسی با رویکرد رشته ای نوشته می شود و جز نگر است در نتیجه بیشتر از آن که با رویکرد مهارت آموزی است و این در جهان امروز خیلی کارآمد نیست" صاحب‌نظر^{۱۳} دیگری بیان داشت "با توجه به ساختار متمرکز آموزش عالی ، رویکرد آموزشی مورد نظر این ساختار بیشتر تجویزی است و این رویکرد آموزشی بین دو رویکرد تجویزی و نقاد قرار گرفته است. که این با رویکرد آموزشی در دنیا واگرا است" در زمینه نقش استاد و دانشجو صاحب‌نظران اشاره به، پایین بودن استانداردهای حرفه‌ای استاد و به روز نبودن آن، نا آشنایی با سبک‌های تدریس و نحوه تدریس و آگاهی بسیار کم از دانش فراشناخت، نهادینه نشدن احترام به فرهنگ‌های بین فردی در دانشجویان

یکی از صاحب‌نظران^{۱۴} این چنین بیان کرد "دانشگاه‌ها در انجام گزینش مدرس چارچوبی که باید در نظر گرفته شود و در اولویت قرار بگیرد، تخصص و اعتماد است؛ تخصص ضمیمه کیفیت آموزش و اعتماد ضمیمه رابطه متقابل استاد و دانشجو است" صاحب‌نظر دیگری^{۱۵} "همانطور که می دانیم یکی از مهم ترین عوامل

۱۲. صاحب‌نظر شماره ۳

۱۳. صاحب‌نظر شماره ۱۴

۱۴. صاحب‌نظر شماره ۱۳

۱۵. صاحب‌نظر شماره ۴

موثر بر اجرای برنامه درسی استاد است و نقشی که استاد ایفا می کند قابل اغماض نیست. بنظر می رسد آنچه امروز برنامه درسی دانشگاهی فاقد آن است داشتن استادان عالم در این زمینه و همچنین مسلط به زبان انگلیسی می باشد "صاحب نظر دیگری^{۱۶} افزود" با توجه به برنامه های درسی موجود در ایران حتی نتوانسته که شهروند ایرانی تربیت کند ایران کشوری است که دارای قومیت های مختلف است که جدا از هم نیست فراگیر ما وقتی هنوز نتوانسته به این قضیه که احترام بگذارد به هموطن خودش به قومیت های مختلف به پذیرش و احترام برای همه به عنوان هموطن که در یک کشور هستند و نمی تواند تعامل ایجاد کند چه طور می تواند تربیت شهروندی داشته باشد "

شرایط زمینه ای

شرایط زمینه ای که موجبات در آن شرایط و زمینه ها بر پدیده ی اصلی تاثیر می گذارند (حسینی لرگانی، ۱۳۹۴).

در زمینه ضعف برنامه درسی دانشگاهی صاحب نظران اشاره به، عدم وجود برنامه-ی ثابت و مدون و در یک راستا، فقدان برنامه درسی برای آموزش زبان، فقدان برنامه درسی تنوع و تکرر مدار یکی از صاحب نظران^{۱۷} چنین بیان داشت که " در حال حاضر هیچ یک از دانشگاه ها در سطح کشور برنامه ایی برای تربیت شهروند جهانی ندارند. جهت گیری و سیاست های حاکم بر وزارت علوم و دانشگاه ها در این زمینه روشن نیست. پس از اینکه لایه های اساسی سیاست گذاری در آموزش و پژوهش کشور به این سمت نشانه رود و سهمی را در اسناد و برنامه جامع کشور ایفا نماید می توان انتظار داشت که نشانه های این سیاست ها را در برنامه درسی دانشگاهی رصد کرد. یکی دیگر از صاحب نظران^{۱۸} چنین بیان داشت که : "برنامه-های درسی مدون و متمرکز موجود نه تنها نمی تواند شهروند جهانی تربیت کند

۱۶. صاحب نظر شماره ۵

۱۷. صاحب نظر شماره ۱

۱۸. صاحب نظر شماره ۵

بلکه حتی نمی‌تواند شهروند ایرانی هم تربیت کند. مجموعه دروسی که در برنامه‌ها با هدف‌های خاص در نظر گرفته شده است در کلیت و مجموعه آنها با هم همسو نیستند درس‌ها با هم هماهنگی ندارند که من ایرانی را برای زیستن در جامعه خودم تربیت کند "در زمینه ضعف ساختار سیاسی صاحب‌نظران اشاره به، تمرکزگرایی، عدم وضوح سیاست‌گذاری (هم‌راستا نبودن سیاستگذار و برنامه‌ریز درسی) نقض قوانین فرادستی توسط اسناد پایین‌تر به عقیده یکی از صاحب‌نظران^{۱۹} "تمرکز حاکم بر نظام آموزش‌عالی ما اجازه این فعالیت را نمیدهد. این تمرکز که در نهایت باعث می‌شود برنامه درسی بصورت بسته آموزش در بیاید و مجال شناسایی هدف، روش، محتوا و مخاطب لازم برای تربیت شهروند جهانی را فراهم نمیسازد." در ادامه صاحب‌نظر دیگری^{۲۰} چنین عنوان نمود که "مجموعه دروسی که در برنامه‌ها با هدف‌های خاص در نظر گرفته شده است در کلیت و مجموعه آنها با هم همسو نیستند. درس‌ها با هم هماهنگی ندارند که من ایرانی را برای زیستن در جامعه خودم تربیت کند. سیاست‌گذار ما با برنامه ریزی درسی ما همسو نیست خود درسها در مجموعه همسو نیستند قانون زیر دستی با فرادستی ضد و نقیض است برنامه ای که در سطح ملی نتوانسته شهروند ملی تربیت کند در سطح جهانی و تعاملات فراتر از ایران در چه حال و روزی است".

در زمینه ضعف فرهنگ حاکم بر آموزش‌عالی صاحب‌نظران اشاره به، فقدان پذیرش تنوع در فرهنگ آموزش‌عالی، عدم تحمل روابط بین فرهنگی، عدم شناخت فرهنگ‌ها در سطح ملی و جهانی یکی از صاحب‌نظران^{۲۱} در این مورد اذعان داشت که "من فکر می‌کنم اولین مولفه برای آدمی که شهروند جهانی فرض می‌کنیم قدرت پذیرش تنوع و برقراری ارتباط یعنی این آدم بتواند با انواع مختلف افراد ارتباط برقرار کند بتواند تفاوت فکری را بپذیرد و بتواند در عین اینکه تفاوت‌ها را می‌پذیرد خودش را بعنوان یک فرد مستقل نگه‌داری کند" صاحب‌نظر^{۲۲} دیگری

۱۹. صاحب‌نظر شماره ۷

۲۰. صاحب‌نظر شماره ۵

۲۱. صاحب‌نظر شماره ۲

۲۲. صاحب‌نظر شماره ۱۰

اظهار داشت " راه و رسم فرهنگی به معنی مفهوم سازی نوینی از فرهنگ و منطقه، کشور، بین‌الملل را هم به وجود می‌آورد. شما در گفتگوهای بین فرهنگی با واژگان کلیدی با موضوعاتی آشنا می‌شوید که دیگر مبادله را کار دشواری نمی‌کند و شما در سطح گفتمان بین‌المللی هم به نحوی در قالب‌هایی فکر می‌کنید و سخن می‌گویید که عملاً واژگان و مناسبات ویژه‌ای دارد. مثل گفت و گو درباره حق و حدود تکالیف انسان در جهان معاصر".

شرایط مداخله گر

تاثیر موجبات علی و زمینه‌ای خاص، با چه عوامل عمومی محیطی تعدیل می‌شوند؟ در زمینه عوامل فرهنگی، اجتماعی و آموزشی صاحب‌نظران اشاره به، تک بعدی و بسته بودن سیستم آموزشی، ایدئولوگ بودن برنامه‌های درسی، آموزش رسمی، معطوف به (توصیف، گذشته، وضع موجود)، عدم انطباق اهداف آموزش عمومی با سرفصل‌های ارائه شده صاحب‌نظری^{۲۳} در این مورد اشاره کرد " گستره پهناور آموزش عالی ما در یک نظام بسته و بدون انتظام بخشی، نظامی که واگرا و بدون همگرایی و هم‌افزایی است و حکمروا بنابرین سیستم آموزشی که ماحصل این نظام یک سیستم بسته و تک بعدی که شیفته خود است در این سیستم دانشجو یاد می‌گیرد که فقط خودش را ببیند خودش بهتر است به فرهنگ‌های متفاوت ارزش و احترام نگذارد و تکرر بودن را سر لوحه کارها بگذارد" صاحب‌نظری^{۲۴} این چنین بیان کرد " آنچه تحت آموزش رسمی در دانشگاه‌های کشور رایج است بر محفوظاتی استوار است که غالباً تا مرحله ذهن است و به مرحله عین نمی‌رسد. دانشجویان ما بیگانه هستند با دنیای پر تنوع و فعال بیرون زیرا عدم همراهی ذهنیات با عینیات باعث می‌شود که تئوری یاد گرفته شده با تجربه‌ها و واقعیت‌ها همسو نباشد. از طرفی این آموزش معطوف است به توصیف یکسری وقایع بدون در نظر گرفتن تحلیل آنها.

۲۳. صاحب‌نظر شماره ۶

۲۴. صاحب‌نظر شماره ۱۸

راهبردها

اقدامات هدفمندی است که در پاسخ پدیده و به دنبال شرایط مداخله کننده روی می‌دهند: در زمینه تمرکزگرایی صاحب‌نظران اشاره به، کاستی در (تفویض اختیارات، تعلق گروهی، رشد هویت شخصی)، کاستی در (مدیریت انعطاف‌پذیر، برنامه درسی) صاحب‌نظری^{۲۵} چنین اذعان نمود که "حرکت به سمت تمرکززدایی باعث می‌شود که تفویض اختیارات بیشتری به استاد و دانشجو و مدیر و غیره داده شود و آنها خودگردان عمل کنند که در این زمینه یارمحمدیان، ۱۳۹۵ هم نکاتی اشاره کرده است. اما نکته مهمش در این است که این امر به همراه رشد هویت شخصی و گسترش و تعلق به عمل گروهی در آنها شده است. که این امر در تمرکزگرایی دیده نمی‌شود" در جایی دیگر افزود "در سازمان های کوچک به علت نزدیکی بیشتر اساتید، اثربخشی و کارایی که دو آئتم مهم کیفیت آموزشی است بیشتر خواهد شد."

صاحب‌نظری^{۲۶} اشاره به این موضوع داشت که "تصمیم گیرندگان در ارتباط آموزش عالی به این باور رسیده اند که برای بهبود کیفیت آموزشی نظام ساختاری و روش مدیریت دانشگاه را به تمرکز زدایی هدایت کنیم گرایش به این گونه اصلاحات در سایر قسمتهای جهان رو به گسترش است. دانشگاهها باید با نیازهای افراد، فرهنگها و ویژگی های فرهنگی کشور خود انطباق پیدا کنند و این امر میسر نمی شود مگر در سایه تمرکز زدایی و اشکال انعطاف مدیریت و ساختار آموزش." در زمینه آموزش ناکارآمد صاحب‌نظران اشاره به، موضع گیری و عدم (آزاد اندیشی، واقع‌گرایانه، تعامل‌گرا)، کاستی در (آموزش مفاهیم، اصلاح ذهنیت، بازشناسی نادانی، هم کنش جمعی، هم افزایی و اکتشاف)، کاستی در (آموزش از طریق شهروندی)، ضعف (برنامه درسی پنهان، برنامه درسی دروس عمومی) یکی از صاحب‌نظران^{۲۷} این چنین تحلیل نمود که "مهمترین وظیفه نهادی به مانند

۲۵. صاحب‌نظر شماره ۱۹

۲۶. صاحب‌نظر شماره ۱۱

۲۷. صاحب‌نظر شماره ۱۷

دانشگاه که نهاد دانش آفرینی می‌باشد این است که دانشجوی در یک جامعه یادگیری با برنامه یادگیری به صورت کل آموزش دهد با این نگرش انسان فکرمی‌کند و برای آن فکر نمی‌کنند. تصمیم می‌گیرد، بزرگ می‌شود، رشد می‌کند. عبارتی برای آن تصمیم نمی‌گیرند، بزرگ نمی‌کنند و به جای او رشد نمی‌کنند. " صاحب‌نظری^{۲۸} اشاره به این موضوع داشت "آموزش مفاهیم که نیازمند گفتگو است برای گفتگو هم ما باید اصلاح ذهنیت داشته باشیم این ها چیزهای است که باید الزاما تو یادگیری نه برنامه درسی از پیش دبستانی آغاز شود و آنچه که در پیش دبستانی ما می‌خواهیم آموزش دهیم از کجا در می‌آید از برون دادهای دانشگاه در نتیجه اصلاح ذهنیت ها و از برداشتن دید تبعیض‌گرایانه است" صاحب‌نظر^{۲۹} دیگری اشاره به این موضوع داشت " تلاش باید بشود که مانند کشورهای پیشرفته که در این فرایند شدن تغییر دیدگاه دادند آموزش شهروندی رسمی (آموزش درباره شهروندی) به سمت یک دیدگاه فعالانه‌تر (آموزش از طریق شهروندی) باشد. این آموزش تفکر انتقادی‌تر و افزایش خلاقیت و قوه ابتکار را در افراد افزایش می‌دهد. همانطور که (فراهانی، ۱۳۹۴) به این امر اشاره کرد "در زمینه عدم بازنگری دروس مبتنی بر بازنگری رویکردها صاحب‌نظران اشاره به، عدم بازنگری (رویکرد جزنگر و رشته ای به رویکرد کل نگر و میان رشته‌ای، رویکرد ابزارگرایانه به رویکرد هم کنشی که مبنا فضای باز هم اندیشی، رویکرد تملک‌گرایانه به رویکرد امانت داری، رویکرد نئولیبرالیسم به رویکرد جهانی) صاحب‌نظری^{۳۰} اشاره به این موضوع داشت " برنامه‌های درسی با رویکرد رشته‌ای نوشته می‌شود و جز نگر است این در جهان امروز خیلی کارآمد نیست. مسائل رشته‌ای مسائل واقعی بشر نیست رویکرد جز نگر باید تبدیل شود به رویکرد کل نگر میان رشته‌ای یا فرا رشته‌ای " در ادامه رویکرد میان رشته‌ای توضیح دادند "اما وقتی شما بپذیرید که دیگر رویکرد رشته‌ای پاسخگو بشر نیست شما نیازمند

۲۸. صاحب‌نظر شماره ۳

۲۹. صاحب‌نظر شماره ۱۲

۳۰. صاحب‌نظر شماره ۳

یک رویکرد میان رشته ای هستید "همین صاحب‌نظر بازنگری در رویکرد نئولیبرال را به این صورت تحلیل کرد" متأسفانه رویکرد بویژه رویکرد نئولیبرال یک رویکرد بشدت فرد گرا از دیدگاه انسان اقتصادی است یعنی صرفاً منافع فردی شما. در ویژگی های شهروند جهانی باید کسی باشد که علاوه بر خودش دیگری هم ببیند و منافع فردی نمی تواند باشد و در یک مثلث فرد، جامعه، نوع بشر باشد و انسان و مجموعه را در این بستر ببیند ."

نتایج و آثار (پیامدها)

مجموع موجبات علی و راهبردهای اتخاذشده به چه آثار و نتایجی منتهی می‌شود؟ در زمینه پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و اقتصادی صاحب‌نظران اشاره به، عدم مشارکت با دیگران و عدم ترویج تفکر سیستماتیک و انتقادی، عدم تفکر پلورالیسم فرهنگی، عدم مدیریت فرهنگی، عدم بازسازی تجربه های فرهنگی، عدم آشنایی با انواع حقوق، عدم آموزش جهانی، فقدان آینده پژوهی، عدم تجارت آزاد، عدم تشکیل بازار کار جهانی به عقیده یکی از صاحب‌نظران^{۳۱} "اگر ما با دیگران مشارکت نداشته باشیم و ترویج ندهیم تفکر سیستماتیک و انتقادی را در خودتان، در این صورت یعنی شما به جای نقد آموزش، آموزگار را نقد می‌کنید به جای نقد سیاست، سیاستمدار را نقد می‌کنید و در نهایت به جای نقد بروندادهای یک سیستم، خود سیستم را نقد می‌کنید" صاحب‌نظری^{۳۲} در این باره اعتقاد دارد "پلورالیسم فرهنگی یا کثرت گرایی فرهنگی بدنبال تبیین چرایی تنوع فرهنگی نیست بلکه در حیطه رفتارهای اجتماعی به حقوق مخالفین احترام گذارده شود و صاحبان آرا و اندیشه های متعدد یکدیگر را با احترام تحمل نمایند این اندیشه ریشه در تسامح و تساهل و مدارا دارد. زیرا لازمه پذیرش تعدد افکار و فرهنگ های مختلف ، اغماض اختلاف ها و تحمل دیگران است" صاحب‌نظری^{۳۳}

۳۱. صاحب‌نظر شماره ۱۶

۳۲. صاحب‌نظر شماره ۱۲

۳۳. صاحب‌نظر شماره ۱۵

اظهار داشت " وقتی از تجارت آزاد صحبت به میان می‌آید فقط گردش آزاد فقط هم اقتصادی و کالا نیست، به مغزها هم می‌رسد. بازار نیروی انسانی، بازار نیروی کار و همه آنها مرزی نمی‌شناسد و هیچ محدودیتی را بر نمی‌دارد" و در آخر افزود "برای آسان شدن گردش نیروی کار بین‌المللی ما احتیاج به بازار کار جهانی داریم این امر محقق نمی‌گردد مگر در سایه جهانی شدن. در ارتباط با فرار مغزها شکل جدیدی پیدا شده که مغزها در میان ما هستند ولی با ما نیستند. که این شکل دیگری از مهاجرت نخبگان ما اگر نتوانیم فرایند شدن طی کنیم که یک امر ناخودآگاه و در حال اتفاق است شاهد این دست مهاجرت‌ها خواهیم بود" در ادامه با کنکاش بیشتر در داده‌ها و تلاش برای نشان دادن تصویر پنهان تئوری نهفته در داده‌های حاصل از پژوهش، حقیقتاً برخاسته از داده‌ها و زمینه مورد مطالعه بوده و کمترین دخل و تصرفی در آن صورت نگرفته است، نظریه حاصل را می‌توان چنین بیان نمود:

«از نگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش، جهانی شدن فرآیندی است مداوم که بر بستر پیشرفت علم و تکنولوژی و ارتباطات، در مسیری پیش‌رونده به تکامل می‌رسد. جهانی شدن فرایندی است که در حال رخ دادن و غیر قابل گریز، نادیده انگاشتن آن عامل سکون و بی‌تغییری در جهانی می‌شود که بر دگرگونی مداوم استوار است. در این نگاه شهروندی نیز تعریف دیگری به خود می‌گیرد که از آن تحت عنوان شهروند جهانی نام برده می‌شود. شهروند جهانی ریشه در احترامی دارد که افراد هر کشور نسبت به سایر انسان‌ها با حقوق، فرهنگ و ملیت متفاوت قائل هستند. بر این اساس احترام تنها به معنی مسالمت و تحمل فرهنگ‌های متفاوت نیست بلکه پاس‌داشتن تفاوت‌هاست. یک شهروند جهانی ابتدا به هویت خود احساس تعلق دارد و در نگاهی وسیع‌تر می‌تواند هویت دیگران را درک کرده و به آن احترام بگذارند و نمایش زیبای از یکپارچگی و وحدت در عین تنوع و کثرت را در اندیشه‌های خود نشان دهد. به حقیقت هویت فردی نقطه عطف در مولفه‌های شخصیتی کسی است که قرار است شهروند جهانی به حساب آید. با توجه به اهمیت پرورش شهروندان جهانی در دنیای جهانی شدن، از عمده‌ی رسالت‌های نظام‌های آموزشی تربیت افرادی است که بتوانند در عین حفظ هویت فردی نگاهی

جهانی داشته باشند. در این میان آموزش عالی بر اساس نقش و کارویژه اساسی خود که همانا تربیت شهروندانی به روز و مولد است، مسئولیت سنگین و دشواری را برای انتقال هنجارهای شهروند جهانی بر عهده دارد که آن را از طریق مهم‌ترین و ارزشمندترین ابزار خود که برنامه‌ی درسی دانشگاهی است انجام می‌دهد. صاحب‌نظران حاضر در پژوهش بر این عقیده هستند که نقش دانشگاه در حوزه تربیت شهروندی مبتنی بر پرورش تفکر نقاد و خلاق شکل می‌گیرد که در ازای آن افرادی تربیت شوند که بتوانند با نگاهی انتقادی به دنبال درانداختن طرحی نو در روابط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی باشند. در این فرایند آموزش دانشگاهی دیگر نمی‌تواند دانشجو در سکون و ثابت نگه دارد بلکه باید بتواند او را وادار به حرکت نماید. در این نوع از آموزش، دانشگاه موظف است تا فرصت آزاداندیشی را برای دانشجویان فراهم آورده و به آن‌ها دوری از ادعای جامعیت و عدم موضع‌گیری به دستاوردهای نوین را آموزش دهد. چنین آموزشی به برنامه‌ی درسی نیاز دارد که بتواند دانشجو را به جهان مربوط بداند و نه منقطع تا فرهنگی را به دانشجو انتقال دهد که در آن اساس او قادر باشد در عین حفظ هویت فرهنگی خود، راه تعامل با سایر فرهنگ‌ها و افراد آن را بیاموزد. چنین دانشجویی باید بتواند ذهنیت جزم‌گرایانه‌ی خود را اصلاح کرده و در بستری از واقع‌گرایی، به اندیشه‌ایی باز، آزاد اندیش و تعامل‌گرا دست یابد. صاحب‌نظران بر این عقیده هستند که علیرغم اهمیت برنامه‌درسی دانشگاهی و نگاه کلان سیاسی در این حوزه که تلاش دارد شهروندانی جهانی برای انتقال ارزش‌ها و فرهنگ‌های بومی تربیت کند، عوامل متعددی مانع تحقق تربیت شهروند جهانی از طریق برنامه‌های درسی دانشگاهی ایران می‌شود. تعدادی از این عوامل که به صورت مستقیم بر پدیده شهروند جهانی اثر می‌گذارند و تحت عنوان عوامل علی خوانده می‌شوند در محورهای عدم وجود محتوی و سرفصل‌های دروسی که به پرورش تفکر انتقادی و خلاق بپردازد، برنامه‌درسی که عرضه محور است و بازنگری مناسبی به ویژه در دروس عمومی که هدف تعریف شده آن تربیت شهروندی برای ارتباط با دنیا است، ندارد، وجود دیدگاه‌های تجویزی، متمرکز و رشته‌ایی، سلیقه‌ای و سیاسی و نگاه سرمایه‌داری در تدوین سرفصل‌ها و روزآمد نبودن طراحان، برنامه‌ریزان درسی و اساتید، قرار

می‌گیرند. در کنار عوامل علی، سازه‌های محیطی متعددی در سه حوزه‌ی فرهنگی، اجتماعی و آموزشی وجود دارد که در عدم تحقق هدف تربیت شهروند جهانی از طریق برنامه‌ی درسی دانشگاهی نقشی مهم بازی می‌کنند. از منظر مشارکت‌کنندگان جهت‌گیری‌های افراطی در برنامه درسی، جامعه و محیط سیاسی، تک بعدی و بسته بودن سیستم آموزشی، عدم انطباق برنامه درسی با مأموریت‌های آموزش عالی در کنار آموزش رسمی‌ای که معطوف به گذشته بوده و تنها بر توصیفی از وضع موجود استوار است در دسته این سازه‌های محیطی قرار می‌گیرند.

این همه زمانی معنادارتر می‌شود که بتوان بافت آموزش عالی را که برنامه‌ی درسی و سایر مولفه‌ها در آن رخ می‌دهد درک کرد. در این درک بافت آموزش عالی به سازه‌ایی با وزن قابل اعتنا تبدیل می‌شود که می‌تواند یافته‌های حاضر را رنگی دیگر زند. مشارکت‌کنندگان در پژوهش معتقدند که آموزش عالی ایرانی از ضعف در فلسفه و عدم توانمندی در تربیت استعداد‌های پایه رنج می‌برد. در این نظام تعدد اسناد بالادستی، عدم مشارکت ذینفعان، حضور مدیران سیاسی و غیرمرتبط و تعدد مراکز تصمیم‌گیری آسیب‌هایی جدی با خود به همراه داشته است. در کنار همه‌ی این‌ها تمرکزگرایی، نقض قوانین فرادستی، عدم وضوح سیاست‌های تدوین شده، و ناخودی پنداشتن بسیاری از دانشگاهیان فضای سردی را رقم زده است. صاحب‌نظران حاضر در پژوهش بر این نظر هستند که شکل‌گیری مفهوم شهروند جهانی از طریق آموزش عالی امری بسیار ستوده و بااهمیت است. در حالی که این موضوع بنا به دلایلی که از نظر گذشت و با توجه به استراتژیها و راهبردهای موجود در آموزش عالی ایرانی رخ نمی‌دهد. آن‌ها معتقدند از مهم‌ترین استراتژی‌های موجود که مانع وقوع این امر می‌شوند، می‌توان اشاره به، تمرکزگرایی از طریق کاستی در تفویض اختیار، مدیریت انعطاف‌پذیر، افزایش تعلق گروهی و رشد هویت شخصی کرد. همچنین آموزش ناکارآمد راهبرد دیگری است که به عنوان مهم‌ترین راهبرد از آن یاد می‌شود. صاحب‌نظران بر این عقیده هستند که آموزش ناکارآمد در حوزه‌ی تربیت شهروندی می‌تواند به دو طریق اتفاق بیفتد. دیدگاه نخست عدم برنامه‌ی یادگیری، بر پایه عدم آموزش مفاهیم و اصلاح ذهنیت و

آموزش از طریق شهروندی به شهروند شکل گرفته است. در این آموزش مبانی نظیر یادگیری برپایه‌ی تعامل و واقع‌نگری، آزاداندیشی، هم‌کنشی، هم‌گرایی، هم‌افزایی و اکتشاف محل توجه قرار نمی‌گیرد. دسته‌ی دیگر آموزش ناکارآمد در ضعف برنامه درسی می‌دانند. آن‌ها معتقدند که ضعف برنامه درسی پنهان و برنامه درسی عمومی که بهترین فضا برای انتقال ارزش‌های لازم در تربیت شهروندی فراهم می‌کنند در نظر گرفته نشده است. کاستی‌درسیست‌سازی یعنی کاستی در سهم کردن دیگران در کارهای گروهی راهبرد دیگری است که غفلت در آن مانع افزایش تعامل، تساهل و تحمل شده، روحیه تعاون و درنهایت بازده کیفی سیستم را در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جامعه کاهش می‌دهد عدم بازنگری نگاه ابزاری به انسان، تملک‌گرایی در برابر امانت‌داری راهبردهایی هستند که در کنار عدم اصلاح رویکرد نئولیبرالیسم نسبت به مفهوم شهروند جهانی می‌توانند محل توجه باشند. در چنین شرایطی و با در نظر گرفتن سازه‌های علی، محیطی، زمینه‌ای و استراتژی‌های موجود که از نظر گذشت، آنگاه عدم شکل‌گیری آموزش با رویکرد جهانی، فقدان آینده پژوهی، فقدان یادگیری مداوم و پایدار، عدم آموزش نقادی درست و اصولی، عدم توجه به تنوع فرهنگی و تلاش برای مدیریت کردن فرهنگ همه به عنوان حلقه‌های زنجیری می‌شوند که مهم‌ترین پیامد آن دست نیافتن به تربیت شهروند جهانی از طریق برنامه‌ی درسی دانشگاهی است."

ره آورد حاصل از پژوهش

مقایسه نظریه شهروند جهانی در آموزش عالی ایران با یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کیفی اسناد و سرفصلهای دروس عمومی

شمای بدست آمده پس از تحلیل محتوای کیفی اسناد و سرفصل های دروس عمومی نشان می‌دهد که، رویکرد موجود به تربیت شهروند جهانی در ایران تلفیقی از رویکردهای آموزش سیاسی، مدنی و انتقال فرهنگی است. که به دنبال تربیت شهروندانی با سجایای اخلاقی، دینی و ارزش‌گرا است. که به لحاظ اجتماعی و سیاسی افرادی موثر و مفید باشند. اگر اهداف ترسیم شده نظام آموزشی در بعد مدنی را مدنظر قرار دهیم، رویکرد غالب، رویکردی جامعه‌گرا، انسان‌گرا و اخلاق محور است که رشد فردی را در یک فضای دینی و مذهبی مد نظر قرار داده است. در رویکرد آموزش سیاسی مدنی، نظام آموزشی آموزش‌های سیاسی- مدنی را تا حدی در قالب دروس عمومی مدنظر قرار داده است. در گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی نیز به آموزه‌های قرآن کریم، نقش معنوی اسوه‌های هدایتی و تربیتی رسول اکرم (ص) و... اشاره شده است که از منظر اسناد بین‌المللی آموزش محل تامل و بررسی است. در واقع عواملی از این نوع ورود مولفه‌هایی به اسناد آموزشی است که به نظر می‌رسد پیش از این در اسناد بین‌المللی سابقه نداشته و متناسب با بافت نظام آموزش ایرانی و نیز اهداف از پیش‌طراحی شده سند است.

از طرفی در اسناد و سرفصل‌ها قصد آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی کارآمد برای نیازهای جامعه‌ایست که بازار کار، موسسات و نهادهایش روز به روز تحت تاثیر جریان‌های متحول‌کننده ناشی از جهانی شدن قرار می‌گیرند. بدیهی است این امر در گرو لحاظ کردن مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های لازم برای پاسخ دادن منطقی و مناسب به این الزامات است. از سوی دیگر برنامه‌های درسی به عنوان مهم‌ترین عنصر و ابزار آموزش عالی برای تربیت یک چنین شهروندی، نقشی تعیین‌کننده و غیرقابل انکار در راستای تحقق اهداف و رسالت‌های دانشگاه‌ها ایفا می‌کنند. عبارتی با رویکرد نئو لیبرال به این قضیه نگاه شده است. از منظر صاحب‌نظران " نقش

دانشگاه تربیت شهروندی، با تفکر نقاد و خلاق پرورش دهند که بتوانند با ساختارشکنی در وضع موجود طرحی نو در روابط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در اندازد بعبارتی با رویکرد بنیادی جهانی شدن به این قضیه نگاه شده است."

در بخش‌هایی از سر فصل‌های اسناد و دروس به مولفه‌های مانند عدالت، آزادی و امنیت، حقوق و روابط بین‌الملل و غیره اشاره شده که از جمله واژه‌های مبهم و بحث‌برانگیز هستند. تعریف این مولفه‌ها بویژه عدالت و آزادی و امنیت که مفاهیمی انتزاعی هستند، می‌تواند بسیار سلیقه‌ای بوده و از فردی به فرد دیگر تغییر کند. در حالی که از مهمترین وظایف برنامه درسی شفافیت و پرهیز از تکرار و رویکردهای متفاوت است.

از یافته‌های اسناد چنین برمی‌آید که مفاهیم و مفروضات، که هریک به یک «عنوانی» خوانده می‌شوند، با حفظ صورت به جامعه ایرانی وارد می‌شود که این ورود خود در اثر عوامل گوناگونی چون مناسبات علمی، ارتباطات اینترنتی، ماهواره‌ای و غیره اتفاق می‌افتد. اما این عناوین در ایران تنها با حفظ صورت وارد شده‌اند و در جامعه ایرانی مفهوم جدیدی به خود می‌گیرند. در نتیجه مطالعات سطحی نمی‌تواند از صورت واژه عبور کرده و به واقعیت معنایی آن در بافت ایرانی دست یابد و در نتیجه شاید حاوی یافته‌های بسیاری متفاوت از پژوهش‌های عمیق میدانی باشد.

یکی از نکات مهم و قابل توجه در تحلیل اسناد، عدم تمایز بین جهانی شدن و بین‌المللی شدن است. با توجه به درک اهمیت این موضوع در اسناد مرتبط با موضوع پژوهش، تاکید بر روی بین‌المللی شدن برای ورود به بازار جهانی است، درحالی‌که جهانی شدن بعنوان زیر ساختی برای رسیدن به بین‌المللی شدن بعبارتی، بین‌المللی شدن آموزش عالی به عنوان یکی از راه‌های پاسخ به تاثیر جهانی شدن است و همزمان به فردیت ملت‌ها نیز احترام می‌گذارد. بنابراین آیا می‌توان انتظار داشت در یک چنین سیستمی به اهداف مد نظر دست پیدا کرد؟ در اینجا اهمیت سیاست‌گذاری و نیاز به افزایش دانش و تغییر نگاه در سیاست‌گذاران بیش از بیش خود را نشان می‌دهد. صاحب‌نظری با توجه به دو پژوهش انجام شده در این زمینه

«زاو کیانگ (۲۰۰۳)، استرام کوئیست (۲۰۰۷)» اشاره به این موضوع داشت که: "در حوزه آموزش عالی با تمایز بین جهانی‌شدن و بین‌المللی شدن می‌توان گفت که جهانی شدن به عنوان یک روندخواه عمدی خواه طبیعی شناخته می‌شود که راه خود را می‌رود. این در حالی است که بین‌المللی شدن، به عنوان یک کنش انتخابی تلقی می‌شود که چالش‌های جهانی شدن را به فرصت تبدیل می‌کند. همچنین، معتقد است که بین‌المللی شدن آموزش عالی به عنوان یکی از راه‌های پاسخ به تاثیر جهانی‌شدن است و همزمان به فردیت ملت‌ها نیز احترام می‌گذارد. لذا از تعاریف فوق چنین بر می‌آید که آموزش عالی به سمت و سوی یک تغییر اساسی در نتیجه جهانی شدن حرکت می‌کند که ناگزیر است و در این بین بین‌المللی شدن حرکتی آگاهانه برای مواجهه با این تغییر تلقی می‌شود.

بنابراین، آنچه که از تحلیل محتوای کیفی اسناد در تعریف شهروند جهانی درک می‌شود، فردی است که از جهان معاصر آگاهی کافی دارد و با نقش خود آشناست و متضمن احترام به ارزش‌ها و تنوع در امور است و علاوه بر هویت ایرانی - اسلامی توانایی مشارکت فعالانه و مسولانه در عرصه جهانی را داشته باشد. شهروند جهانی از منظر صاحب‌نظران، ریشه در احترام داری که افراد هر کشور نسبت به حقوق و فرهنگ سایرین قائل هستند. در این نگاه احترام تنها به معنی مسالمت و تحمل فرهنگ‌های متفاوت نیست بلکه پاس‌داشتن تفاوت‌هاست. و این زمانی رخ می‌دهد که افراد نسبت به ساختار اجتماعی خویش احساس تعلق و هویت کنند. در چنین شرایطی است که می‌توان انتظار داشت که آن‌ها شهروندانی باشند که هویت دیگران را درک کرده و به آن احترام بگذارند و نمایش زیبای از یکپارچگی و وحدت در عین تنوع و کثرت باشند. از این رو هویت فردی سکوی پرتاب کسی است که قرار است شهروند جهانی به حساب آید. در همین زمینه صاحب‌نظران اشاره به این موضوع داشتند که "در هویت ایرانی - اسلامی آنجا که ۷۰ میلیون جمعیت داریم که اینها همه ایرانی نیستند افغان، پاکستانی، عرب ... خیلی‌ها هم مسلمان نیستند" همچنین اشاره می‌کند "ما در اسناد خود به عده از جمعیت مان را نادیده می‌گیریم حصر از همین جا شروع می‌شود من به قانون اساسی دارم و بر اساس آن و مبتنی بر آن حرف می‌زنم قانون من زرتشتی، مسیحی و یهودی به رسمیت شناخته

یعنی ادیان الهی به رسمیت شناخته من چطوری قانونی تصویب می‌کنم که این قانون، قانون بالادستی خود را نقض می‌کند. من به زرتشتی می‌خواهم با هویت اسلامی تربیت کنم. قانونی که به من می‌گوید تو باید کتاب درسی این آدم را در حوزه دینش جدا کنی قانونی که احترام به تنوع و تفاوت می‌گذارد حالا من اجازه دارم که این‌ها را نادیده بگیرم. اینجاست که احتیاج به یک مرحله قبل تر داریم زیرا کلا در فرهنگ ما پذیرش تنوع و تفاوت ضعیف است و روی این موضوع باید کارشود ". نگاهی به نظرات متخصصان نشان می‌دهد که در مسیر جهانی شدن گاه حتی موانع قانونی وجود دارد که عبور از آن ها نیاز به تفکر جمعی عقلایی و هماهنگی بین نهادی دارد.

بخش چهارم: پیشنهادهای سیاستی

سیاست گذاری:

- تحول نقش نهادهای حکومتی در آموزش عالی از سکنداری به سوی تسهیل کنندگی و افزایش امکان خود سازماندهی در جایگاه ناظر و نماینده مردم .
- توسعه و ارتقای مداوم سطح دانش، بینش، و مهارت اعضای هیئت علمی با توجه به سیاست‌های تربیت حرفه‌ای و درک مداوم از مفهوم و فرایند جهانی شدن
- بهبود تفکر انتقادی، فراهم آوردن فضای لازم برای رشد دانشجویان، کمک به پذیرش تنوع فرهنگی، دوری از اقتدارگرایی و اطاعت کورکورانه، نوآوری، خلاقیت، بهبود فضای فناورانه و عواملی از این دست به عنوان پیش بایست‌های جهانی شدن
- درک مفهوم و فرایند جهانی شدن به عنوان پیش نیاز بین المللی شدن دانشگاه‌ها که از اهداف کلان آموزش عالی محسوب می شود
- بازتعریف، تبیین و کاربرست فلسفه آموزش و آموزش عالی بر مبنای تفاهم و خردجمعی جامعه علمی ایران و الگوی توسعه ملی مشخص
- افزایش انعطاف در مراودات دانشگاه با محیط درسطح ملی و بین المللی.
- توجه جدی به ضرورت آزاداندیشی و توسعه علمی

ذی نفعان:

- درگیر کردن تمامی ذی نفعان مانند نهادهای مرتبط، سیاستگذاران و خبرگان آشنا با فرهنگ موجود و اعضای هیات علمی به منظور لحاظ کردن مفاهیم جهانی شدن در برنامه‌های درسی عمومی موجود
- ایجاد انگیزه در اساتید به منظور به روز نمودن علم و دانش خود و تعامل مناسب با دانشجو
- بهبود هماهنگی میان ذینفعان مختلف در مسیر تمرکززدایی و گسترش ظرفیت سازی در سطوح استانی و محلی

برنامه درسی:

- توجه بیشتر به یادگیری مداوم و پایدار به منظور افزایش کیفیت یادگیری در مسیر جهانی شدن
- بازنگری کلی دروس عمومی در سه جهت اهداف، روش تدریس و ویژگی‌های فردی اساتید با تمرکز بر درک ضرورت آموزش دروس عمومی در اثربخشی تربیت شهروند جهانی
- ارتقاء جایگاه آموزه‌های فرهنگ قومی، ملی، دانش سیاسی و بین‌المللی، مهارت‌های اقتصادی و صلاحیت‌های فردی- اجتماعی، با تاکید بر روش آموزش آنها در سرفصل‌های برنامه درسی آموزش عالی کشور

منابع:

- آقا گل زاده، فردوس؛ داوری، حسین (۱۳۹۳) جهانی شدن و گسترش زبان انگلیسی ضرورت‌ها و الزامات بهره‌گیری از رویکردهای انتقادی در مواجهه با زبان انگلیسی در ایران، فصلنامه راهبرد فرهنگ، شماره ۲۵.
- جاودانی، حمید؛ جعفر، میلی منفرد (۱۳۹۲) دانشگاه پایدار گذرگاهی برای برزیستی با کیفیت، دومین همایش آموزش عالی و توسعه پایدار، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، صص ۷۱۷-۷۲۷.
- حسینی لرگانی، مریم (۱۳۹۴) مفهوم‌سازی برنامه درسی زاید در نظام آموزش عالی، رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی.
- حکیم زاده، رضوان (۱۳۸۹) جهانی شدن، بین‌المللی شدن آموزش عالی و برنامه‌های درسی میان رشته‌ای، دوره ۲، شماره ۸ صص ۱-۱۷.
- حمدی، کریم؛ رزقی شیر سوار، هادی (۱۳۹۲) ارزیابی عملکرد دانشگاه‌ها در بهبود آموزش شهروندی در کلان شهرهای کشور، مدیریت فرهنگی، دوره ۵، شماره ۱۳.
- خاقانی زاده، مرتضی، کوروش فتحی واجارگاه (۱۳۸۷) الگوهای برنامه درسی دانشگاهی، نشریه علمی - پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۱-۱۹.
- عارفی، محبوبه (۱۳۸۴) برنامه‌ریزی درسی راهبردی در آموزش عالی، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- عارفی، محبوبه؛ قهرمانی، محمد؛ رضایی زاده، مرتضی (۱۳۸۸) ضرورت و راه کارهای بهبود برنامه درسی دروس عمومی دوره‌ی کارشناسی از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، سال سوم، شماره ۱۰، صص ۹۴-۱۲۹.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۹۵) روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی (با تاکید بر

- نظریه برپایه) گراند تئوری GTM، نشر: آگاه.
- فرمehینی فراهانی، محسین (۱۳۹۴). تربیت شهروندی (تاریخچه، رویکرد، اهداف، اصول، ضرورت، ابعاد گسترده، مطالعات تطبیقی، برنامه درسی)، تهران، نشر آییژ.
 - کشاورز، یوسف (۱۳۹۰) جهانی شدن و ضرورت آموزشهای شهروندی، فصلنامه مطالعات راهبردی.
 - یارمحمدیان، محمد حسین (۱۳۹۵) اصول برنامه ریزی آموزشی، یادواره کتاب.
 - Gordon, D.R. (2014). Curriculum integration versus educating for global citizenship: A (disciplinary) view from the international relations classroom. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, Vol. XXIV.
 - Legatum (2015). Retrieved May 11, 2015, from <http://www.prosperity.com/#/>
 - Mason, M. (2010). Sample size and saturation in PhD studies using qualitative interviews. *Forum: Qualitative Social Research*, 11(3), 8.
 - Sadlak, Jan (1998) Globalization and concurrent challenges for higher education In ; *The globalization of higher education* , peter Scott ,first edition, open university press , p.102.
 - Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers College, Columbia University, 3rd Edition.
 - Sparapani L.E, Perez I.D, Gould J. J, Hillman.s & Clark. L (2014) A Global Curriculum? Understanding Teaching and Learning in the United States, Taiwan, India , and Mexico , SAGE Open April- June , 1-15.
 - Stoner . L, Perry . L, Wadsworth. D, Stoner. K.R, Tarrant. M.A (2014) Global citizenship is key to securing global health: The role of higher education, *Preventive Medicine* 64(2014)126-128.
 - Strauss, A.L., & Corbin, J.M. (2013). *Basics of qualitative research (3e), Basics of qualitative research, Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, USA: Sage.

